

ตำราโหราศาสตร์

เล่ม ๑๑

คัมภีร์ลัคนา

ของ

หลวงวิศาลดรุณกร (อิน สาริกบุตร)

พิมพ์ครั้งแรก ๑๐๐๐ ฉบับ

พ.ศ. ๒๔๙๑

ราคาเล่มละ ๑๐ บาท

สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

รับแล้ว
๕ ก. ๗. ๕๑.

ตำราโหราศาสตร์

เล่ม ๓๓

คัมภีร์สารัมภ์

ของ

หลวงวิศาลดรุณกร (อิน สาริกบุตร)

พิมพ์ครั้งแรก ๑๐๐๐ ฉบับ

พ.ศ. ๒๔๙๑

ราคาเล่มละ ๑๐ บาท

สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

คำตรวจแก้

ข้าพเจ้าได้ตรวจและคำนวณสอบคัมภีร์รามัญประเทศ หรือสารัมภ-
รามัญศาสตร์ ตามที่หลวงวิศาลดรุณกรเรียบเรียง และอธิบายไว้ในสมุดเล่มนี้
ถูกต้องตามตำราเรียบร้อยดีทุกประการ ข้าพเจ้าเห็นชอบด้วยแล้ว

พระยาไพเราะธิบดี (แหยม วัชรโชติ)

คำชี้แจง

หนังสือทุกเล่มที่พิมพ์จำหน่าย จะต้องมีลายเซ็นหลวงวิศาลดรุณกร
เป็นประกัน และขออย่าว่าตำราโหราศาสตร์ที่ขาดอยู่นั้น จะพยายามจัดพิมพ์
ต่อไปโดยไม่มีการหยุดยั้ง มีจำหน่ายที่โรงพิมพ์พิมพ์ศรีมณีนุถนาครรณ บ้าน
เลขที่ ๒๖๗ ถนนหลานหลวง ร้านแพทย์สถานประตู่ผี โรงพิมพ์มิตรไทย
ถนนบำรุงเมือง นิติบรรณศาสตร์ท่าพระจันทร์ บ้านเลขที่ ๑๑ ถนนราชวิถี
นครปฐม

สุชาติ มานิตยกุล เปரிய
ผู้จัดการพิมพ์

ตำราสารัมภ์

หลวงวิศาลดรรณกร (อินทร์ สาริกบุตร) เรียบเรียง

ทำสำเร็จเมื่อณวันที่ ๒๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๘

๑ ข้าพเจ้าขออนอบน้อมนมัสการพระรัตนไตรแล้ว ขอประพันธ์ตำราสารัมภ์
อันกล่าวด้วยการคำนวณ จันทรุปราคาและสุริยุปราคาไว้ให้ใคร่ทั้งหลายได้เอาเรียนสืบไป
และก่อนที่จะกล่าวเรื่องการคำนวณจันทรุปราคาและสุริยุปราคานั้น จะให้สังเกตเหตุผลที่
นักปราชญ์ในสมัยนี้ ได้ค้นหาเหตุผลมาแสดงไว้ พอเป็นเครื่องสยบสยบญาณดังนี้ :—

(๑) พระอาทิตย์เป็นดาวดวงใหญ่ที่สุดในจักรวาลอันนี้ ขั้วเหนือและใต้ ได้เอียง
อยู่กับเส้นตั้งอากาศสัก ๗ องศา เติมนเวียนรอบในที่แห่งหนึ่ง ขาวยุโรปเรียกว่าไฟคัส
ศูนย์กลางแห่งไฟคัสนั้นว่าอยู่ในราศีพฤษภ ตรงดาวแอลไซโอนี่ ในหมู่ดาวลูกไก่
หมุนรอบตัวเองครั้งหนึ่งใน ๒๕ วันกับ ๑๒ ชั่วโมง แล้วเวียนรอบศูนย์กลางจักรวาลที่
เรียกว่าไฟคัสนั้น รอบหนึ่งประมาณโกฏิแปดล้านปี

(๒) โลกเราเป็นดาวดวงหนึ่ง ขั้วเหนือใต้ เอียงอยู่กับเส้นตั้งอากาศ ๒๓ องศา
กับ ๓๐ ลิบดา หมุนรอบตัวเองครั้งหนึ่งใน ๒๔ ชั่วโมง และเวียนรอบดวงอาทิตย์รอบ
หนึ่งใน ๓๖๕ วัน ๕ ชั่วโมง ๔๘ นาที กับ ๕๑ วินาที

(๓) ดวงจันทร์เป็นดาวดวงหนึ่ง ขั้วเหนือใต้ เอียงอยู่กับเส้นตั้ง ๑ องศา กับ ๓๐
ลิบดา เวียนรอบโลกถึงที่เสียดกับดวงอาทิตย์ใน ๒๘ วัน ๑๒ ชั่วโมง ๔๔ นาที กับ ๓
วินาที พร้อมกับหมุนไปรอบตัวเองครั้งหนึ่งใน ๒๘ วัน กับเศษนั้นด้วย

(๔) ราหูไม่ปรากฏว่าเป็นดาว แต่เป็นจุดแห่งหนึ่งในอากาศ ที่โลกและดวง
จันทร์โคจรร่วมหรือเสียดกัน ในจุดที่หมายอันนี้ แล้วจะเกิดเป็นสุริยุปราคาและจันทรุปราคาขึ้น
ทุกครั้งที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนที่ของดวงจันทร์ ผ่านไปเห็นอย่างไ้ด้วย ตัดผ่ากับทาง
โคจรของโลก เป็นมุม ๕ องศา ตรงที่ผ่านกันนั้นเรียกว่าโนด คือที่หมายในการผ่านกัน

และมีระดัปลงต่ำเป็นอย่างเดียวกัน ที่ที่แสงตรงข้ามกับจุดหมาย ก็มีลักษณะอย่างเดียวกันกับโน้ตเหมือนกัน และโน้ตนี้ได้เคลื่อนที่ถอยหลังไปทางตะวันตกทุกๆ ปี เมื่อครบ ๑๘ ปี ๒๑๘ วัน ๒๐ ชั่วโมง ๒๒ นาที กับ ๔ วินาที ก็จะมีมุมมาบรรจบครบครึ่งหนึ่ง ที่ๆ ถอยหลังไปได้นี้แหละเรียกว่าราหู คือเป็นที่ๆ จะเกิดมีคแห่งดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ เมื่อเป็นจันทร์ปราศาศและสุริยุปราคา

เมื่อดวงจันทร์โคจรอยู่ท่ามกลางดวงอาทิตย์และโลก ดวงอาทิตย์และโลกผ่านจุดนี้เมื่อใด ก็เกิดเป็นสุริยุปราคาเมื่อนั้น ถ้าว่าโลกอยู่ท่ามกลาง ดวงจันทร์เป็นฝ่ายตะวันตก ออก อาทิตย์อยู่ฝ่ายตะวันตก ถ้าดวงจันทร์โคจรเข้าร่วมหรือเล็งกับจุดนี้เมื่อใด พื้นที่ลาดโคจรเสมอเป็นอันเดียวกันกับทางโลก ดวงจันทร์ก็ต้องผ่านเข้าไปในเงาโลก เกิดเป็นจันทร์ปราศาศขึ้นเมื่อนั้น

ถ้าดวงจันทร์เดินต่ำและผ่านเงาโลกทางตอนใต้ ข้างบนดวงจันทร์ก็มีคไป ข้างใต้ยังสว่างอยู่ คำว่าข้างซ้ายขวา ถ้าดวงจันทร์เดินสูง ขอบวงข้างล่างผ่านเงาโลก ข้างบนยังสว่างอยู่ ว่าข้างอยู่ข้างทักษิณ ถ้าเดินตรงกลางเสมอจุดเล็งที่เดียวกันเป็นจันทร์คราส ข้างมีคหมดดวง เงามีคนี้เรียกว่าฉายาเคราะห์

ถ้าดวงจันทร์อยู่ท่ามกลาง ข้างดวงอาทิตย์ ก็ยังทางฝ่ายเหนือดวงอาทิตย์บ้าง ใต้บ้าง ท่ามกลางบ้าง เงามดวงจันทร์พุ่งมาทางโลก เวลาที่ดวงจันทร์โคจรอยู่ใกล้โลกที่สุด ซึ่งชาวยุโรปเรียกว่าเปะไยี่ เราเห็นดวงจันทร์ใหญ่ ถ้าดวงจันทร์ยังดวงอาทิตย์ตรงกลางที่เดียว ดวงอาทิตย์ก็มีมีคหมดดวง ถ้าดวงจันทร์โคจรออกไปห่างโลก ซึ่งชาวยุโรปเรียกว่าอาไปยี่ เราเห็นดวงจันทร์เล็กลง เมื่อดวงจันทร์ยังดวงอาทิตย์ตรงกลางที่เดียว ก็ยังจะเห็นขอบดวงอาทิตย์เป็นแสงสว่างอยู่

ถ้าจะมีปัญหาถามเข้ามาว่า เหตุใดดวงดาวทั้งหลายตลอดจนโลกนี้เอง จึงต้องโคจรหมุนเวียนอยู่อย่างนี้ ก็ขอตอบได้ตามความรู้ความเห็นของมนุษย์ในขั้นนี้ว่า เป็นคติของธรรมชาติ ของใหญ่ย่อมมีคของเล็ก กำลังที่หมุนนั้นก็คือ กำลังที่หนีออกไปให้ห่างจากศูนย์กลาง และกำลังที่ดึงดูดไว้ นั้น เป็นกำลังที่เข้ามาหาใจกลาง เมื่อกำลังทั้งสองเป็น

ก้ำกึ่งกัน ก็เกิดการทำให้หมุนเวียนขึ้น ส่วนกำลังที่อยู่ตรงกลาง ซึ่งให้สิ่งทั้งหลายหมุนเวียนรอบตนนั้น ชาวยุโรปเรียกเซนเตอร์คราวิตี ข้าพเจ้าอยากจะเรียกว่าโคตรวล เปรียบกับมวลหมู่สัตว์โลกอันมีโคตรภูติเป็นที่ตั้ง จึงต้องเวียนเกิดเวียนตายอยู่อย่างนี้เอง

๑ ที่นี้จะกล่าวด้วย การคำนวณให้รู้ว่าในอนาคตนั้น จะเกิดมีจันทร์คราสและสุริยคราสในวันใด

ก็จันทร์คราสนั้นจะมีได้ต่อเมื่อพระจันทร์โคจรมาเสียดกับดวงอาทิตย์ ในวันข้างขึ้น พระจันทร์เต็มดวง แต่ให้สังเกตในวัน ๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำ แรมค่ำ ๑ และแรมค่ำ ๒ ใน ๔ วันนี้ ต้องมีราหูร่วมหรือเสียดกับดวงจันทร์ด้วย แล้วให้ดูของศัพทพระเคราะห์ทั้ง ๓ นั้น ถ้าห่างกันไม่เกิน ๑๕ องศาแล้ว ควรตรวจดูว่าจะมาร่วมนวางค์กันในวันใด คือให้ตั้งองศาสิบดาพระเคราะห์ทั้ง ๓ นั้นลง เอา ๖๐ คูณองศาบวกลบคาขึ้น แล้วเอา ๒๐๐ หาร ถ้ามีเศษให้เพิ่มลัทธิขึ้นอีก ๑ แล้วจึงนับลงตัวนวางค์ในราศีนั้น แม้ร่วมนวางค์กันเข้าในวันใด ใน ๔ วันนั้น พึงคำนวณสารัมภ์ในวันนั้นแล

การที่ตำรากล่าวไว้ว่าร่วมหรือเสียดในราศีเดียวกันนี้ เป็นของกล่าวมาแต่เดิม แต่พิเคราะห์ดูตามที่คำนวณกันมาแล้ว ได้ความจริงว่า พระเคราะห์จะอยู่ราศีใดก็ตาม ถ้าเคียงกันและมีองศาใกล้กัน หรือนวางค์อยู่ชิดกัน ก็จะเกิดเป็นจันทร์คราสหรือสุริยคราสได้เหมือนกัน จึงควรดูอย่างที่ทำในตำรานี้เถิด

อนึ่งจันทร์ปรากฏานั้น กำหนดให้ตรวจที่เพ็ญและดิถีอย่างหนึ่ง คือในวันขึ้น ๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำ และแรมค่ำหนึ่ง ถ้าเพ็ญและดิถีออกจะมีคราสทั้งสองอย่างก็มีแน่ ถ้าเพ็ญและดิถีออกว่าจะไม่มีคราสทั้งสองอย่างก็ไม่มีแน่ ถ้าเพ็ญและดิถีขัดแย้งกันอยู่ พึงให้ทำสอบสวนดู จนถึงราหูเกิด วิธีทำเพ็ญและดิถีนั้นดังนี้ :-

๑ ให้เอาสมมูลจันทร์ตั้ง เอาสมมูลอาทิตย์ลบ เศษเป็นเพ็ญตราไว้

๒ ให้เอาเพ็ญตั้ง เอา ๓๐ คูณราศี แล้วบวกองศาขึ้น แล้วเอา ๖๐ คูณบวกลบคาขึ้น เอา ๗๒๐ หาร ลัทธิเป็นดิถี เศษเอา ๑๒ หาร ลัทธิเป็นนาฬิกาดิถี ตราไว้

ถ้าพิจารณาตรงกับเพ็ญและทิดที่เขียนไว้ว่า จะมีจันทร์ปรากฏตาม
ราศี องศา ลิปดาเป็น

๕	๒๖	๓๖,	๓๗,	๓๘,	๓๙,	๔๐,	๕๙
๕	๒๗	๔๑,	๔๒,	๔๓,	๔๔,	๔๕,	๕๙
๕	๒๘	๔๖,	๔๗,	๔๘,	๔๙,	๕๐,	๕๙
๕	๒๙	๕๑,	๕๒,	๕๓,	๕๔,	๕๕,	๕๙
๖	๐	๕๖,	๕๗,	๕๘,	๕๙,	๐	๕๙
๖	๑	๑,	๒,	๓,	๔,	๕,	๕๙
๖	๒	๖,	๗,	๘,	๙,	๑๐,	๕๙
๖	๓	๑๑,	๑๒,	๑๓,	๑๔,	๑๕,	๕๙

ทิด ๐ นาฬิกาทิดแต่ ๐ และ ๑ จนถึง ๒๖

ทิด ๑๔ นาฬิกาทิดแต่ ๔๔ เรียงเป็นลำดับไปจนถึง ๕๙

๑ วิธีตรวจดูว่าจะมีสุริยปรากฏหรือไม่นั้น ให้ดูวันแรม ๑๔, ๑๕, ค่ำ และขึ้น ๑ ค่ำ
๒ ค่ำ ถ้าอาทิตย์และจันทร์ร่วมราศีกัน และราหูร่วมหรือเคียงด้วยก็ทิด ก็ให้
ทำสอบอย่างทีกล่าวนมาแล้ว ในเรื่องนวางค์เพ็ญและทิด จันทร์ปรากฏนั้นเกิด ถ้าเพ็ญ
และทิดตรงกันกับที่เขียนไว้ว่า จะมีสุริยปรากฏ

ราศี องศา ลิปดาเป็น

๑๑	๔	๑๖,	๑๗,	๑๘,	๑๙,	๒๐,	๕๙
๑๑	๕	๒๑,	๒๒,	๒๓,	๒๔,	๒๕,	๕๙
๑๑	๖	๒๖,	๒๗,	๒๘,	๒๙,	๓๐,	๕๙
๑๑	๗	๓๑,	๓๒,	๓๓,	๓๔,	๓๕,	
๐	๗	๕๙,					
๐	๘	๓๖,	๓๗,	๓๘,	๓๙,	๔๐,	
๐	๙	๐,	๑๑,	๑๒,	๑๓,	๑๔,	๕๕

๐ ๑๐ ๔๖, ๔๗, ๔๘, ๔๙, ๕๐, ๐

๐ ๑๑ ๕๑, ๕๒, ๕๓, ๕๔, ๕๕, ๐

คดี ๐ นาฬิกาคิดแต่ ๒๔ ขึ้นไปโดยลำดับจนถึง ๕๗

เมื่อได้ตรวจดูเห็นว่าจะมีจันทร์ปราศ และสุริยุปราคาแล้วพึงทำคำนวณ ตามคัมภีร์
สารัมภ์ ดังต่อไปนี้เทอญ.

คัมภีร์สารัมภ์

๑ อหิ ปคุคบุห อนุชลิ นมสฺสิตฺตวา โลกนาถนฺ พรมฺมณฺ สัมณฺ
อาทิกํ สารมฺภปรณํ ปวกฺขามิ ไหรณํ สมหิตนฺติ

ข้าพเจ้าขอประคองอัญชลี นมัสการพระโลกนาถ พระอัมมแลพระสงฆ์เป็นต้น
จักกล่าวปกรณ์ชื่อว่าสารัมภ์ อันมาถึงพร้อมแล้วแก่โหรทั้งหลาย.

(ก)

๑ สิทธิการวิย ฌิจะคำนวณสารัมภ์รามัญศาสตร์ ให้ตั้งจุลศักราช^{๕๔}ที่จะทำนั้นลง
เอา ๕๖๐ บวก ลัพธ์เป็นมหาศักราช แล้วให้เอา ๑๐๖๕ มาลบมหาศักราช ลัพธ์เป็น
ทรุพล

ให้ตั้งทรุพล ๔ ฐาน ฐานบนเอา ๓๖๕ คูณ ลัพธ์เป็นวัน ฐานที่ ๒ เอา ๑๕ คูณ
ลัพธ์เป็นมหานาฬิก ฐานที่ ๓ เอา ๓๑ คูณ ลัพธ์เป็นเพ็ชนาฬิก (มหาวินาฬิก) ฐานที่ ๔
เอา ๓๐ คูณ ลัพธ์เป็นพลธัมม แล้วเอา ๖๐ หาร ฐานพลธัมม ถ้ามีเศษให้ดูอัตรา
ฉิกรรณ ลัพธ์เอาไปบวกฐานมหาวินาฬิก แล้วเอา ๖๐ หาร ลัพธ์บวกฐานมหานาฬิก แล้ว
เอา ๖๐ หาร ลัพธ์เป็นวัน แล้วให้เอาลัพธ์ไปบวกกับจำนวนวันฐานบนนั้น (ตัวเลขที่
เอามาคูณนั้น คือ อัตราเวลา ๑ ปีเต็ม) แล้วให้เอา ๑๕๗ นี้บวกด้วยจำนวนวันนั้นอีก
เล่า แล้วให้เอาเกณฑ์ คตมาส คือพระอาทิตย์โคจรอยู่ราศีใดให้เอาเกณฑ์ในราศีนั้น
บวก (ในเกณฑ์คตมาสราศีเมษ ๓๖๕ พฤษภ ๓๑ เมถุน ๖๒ กรกฎ ๙๕ สิงหาคม
๑๒๕ กันยายน ๑๕๖ ตุลาคม ๒๑๗ ธนู ๒๔๖ มังกร ๒๗๖ กุมภ์ ๓๐๕

มีน ๓๓๕) แล้วเอาทองคำพระอาทิตย์ที่โคจรอยู่ในราศีนั้นบวกอีกเล่า ได้ลัพท์เป็นอุณทินให้ตราไว้

(๑) ถ้าจะใช้สุริยจักรวาลคำนวณสารัมภ์ ท่านให้ตั้งหรรษุณวันนั้นลง (คือ หรรษุณอุทกานเกลิงศกษที่ท่านนั้นบวกกับอุทกปีระสงค์) แล้วเอา ๑๙๔๒๙๘ ลบ ลัพท์เป็นอุณทินตราไว้

ทั้งอุณทินลง เอา ๗ หรร ออกเศษเท่าใดให้เอา ๒ ขวก ลัพท์นั้นตรงกับวันที่คำนวณนั้นแล หรือว่าจะไม่เอา ๒ ขวก จะนับตั้งต้น เศษ ๑ เป็นวันอังคารเป็นต้นมาก็ได้เหมือนกัน ถ้าออกเศษไม่ตรงกับวันที่ท่านนั้น เป็นคำนวณผิดแล

(๒) ทั้งอุณทินลง เอา ๑ ลบ แล้วเอา ๕๙๑๓๖๑๗๑๖ คูณลัพท์นั้นให้นับถอยหลังขึ้นมาหาตัวต้น ถึงลัพท์ตัวที่ ๗ แล้วให้กาไว้ แล้วให้ลบเสียทั้ง ๗ ตัวนั้นเกิดแต่ให้ลบถอยหลังขึ้นมาจนถึงตัวที่ ๖ ก่อน แล้วตัวที่ ๗ ที่กาไว้และจะลบต่อไปนั้นถ้าเป็น ๐, ๑, ๒, ๓, ๔, ไม่ต้องเอา ๑ ขวก ถ้าเป็น ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ให้เอา ๑ ขวก ที่เลขตัวสุดท้ายของจำนวนที่ไม่ลบนั้น เรียกว่าอุทกมาภิกรรม เป็นผลพระอาทิตย์ตราไว้

(๓) ทั้งอุณทินลง เอา ๑ ลบ (คิดถอยหลังเข้าไป ๑ วัน) แล้วเอา ๗๙๐๕๘๑๐๐๓๒ คูณ ลัพท์นั้นให้นับถอยหลังขึ้นมาหาตัวต้น ถึงเลขตัวที่ ๗ แล้วลบเสียทั้ง ๗ ตัว อุทกมาภิกรรมเหมือนก่อน เป็นผลพระจันทร์ตราไว้

(๔) ทั้งอุณทินลง เอา ๑ ลบ แล้วเอา ๖๖๘๑๘๖๗๐ คูณลัพท์นั้นให้นับถอยหลังขึ้นมาถึงเลขตัวที่ ๗ แล้วลบเสียทั้ง ๗ ตัว อุทกมาภิกรรมเหมือนก่อน เป็นผลอุจจ์ตราไว้

(๕) ทั้งอุณทิน เอา ๑ ลบ แล้วเอา ๓๑๘๙๐๐๓๗๓ คูณ ลัพท์นั้นให้นับถอยหลังขึ้นมาจนถึงเลขตัวที่ ๗ แล้วลบเสียทั้ง ๗ ตัว อุทกมาภิกรรมเหมือนก่อน เป็นผลพระราหู ตราไว้

(๖) ทั้งผลพระอาทิตย์ เอา ๑๒๒๖๘ ขวก แล้วเอา ๒๑๖๐๐ หรรเศษเป็นมัธยมพระอาทิตย์ปฐุม ตราไว้

(๗) ทั้งมัธยมพระอาทิตย์ปฐุม เอา ๕๙ ขวก เป็นมัธยมพระอาทิตย์ทุกุติ ตราไว้

(๘) ตั้งพลพระจันทร์ เอา ๑๑๓๓๙ บวก แล้วเอา ๒๑๖๐๐ หารเศษเป็น
มัยมจันทร์ปฐุม ทราไว้

(๙) ตั้งมัยมจันทร์ปฐุม เอา ๗๙๐ บวก เป็นมัยมจันทร์ทุติย ทราไว้

(๑๐) ตั้งพลอุรุ เอา ๑๓๖๔๑ บวก เอา ๒๑๖๐๐ หาร เศษเป็นมัยม
อุรุปฐุม ทราไว้

(๑๑) ตั้งมัยมอุรุปฐุม เอา ๓ บวก เป็นมัยมอุรุทุติย ทราไว้

(๑๒) ตั้งพลราหู เอา ๘๐๑๔ ลบ แล้วเอา ๒๑๖๐๐ หาร เศษเป็นมัยม
ราหุปฐุม ทราไว้

(๑๓) ตั้งมัยมราหุปฐุม เอา ๓ บวก เป็นมัยมราหุทุติย ทราไว้

(๑๔) ตั้งมัยมอาทิตย์ปฐุม เอา ๔๖๘๐ ลบ ถ้าลบไม่ได้ เอา ๒๑๖๐๐
บวกก่อนจึงลบ ลัพธ์นั้นเอา ๕๔๐๐ หาร ลัพธ์เป็นโกดัง ถ้าโกดังเป็น ๐ หรือ ๒ เศษ
เป็นภุช ถ้าโกดังเป็น ๑ หรือ ๓ เศษยังไม่เป็นภุช ต้องเอาเศษลบเชิงหาว (คือจำนวนที่
หาว) เลี่ยก่อน ลัพธ์ที่ได้นั้นเป็นภุช

(๑๕) ตั้งภุช เอา ๑๐๐๐ หาร ลัพธ์เป็นขั้นตรีทราไว้ เศษเป็นทุติยภุช ทราไว้

ฉายาเท่าขั้นตรี	ขั้นตรี	
๓๗	๑	เอาฉายาเท่าขั้นตรี เรียกว่าฉายาฐานบนมาลบฉายาฐาน
๗๑	๒	ต่ำลงมาหนึ่งฐาน เศษเอาไปคูณทุติยภุช แล้วเอา ๑๐๐๐
๘๘	๓	หาว ลัพธ์บวกด้วยฉายาเท่าขั้นตรี เป็นปฐมวิฤตผล
๑๑๘	๔	ถ้าขั้นตรีศูนย์ ให้เอาฉายาฐานแรก คือ ๓๗ คูณ
๑๒๘	๕	ทุติยภุชที่เคี้ยวแล้วเอา ๑๐๐๐ หาว ลัพธ์ไม่ต้องบวกด้วย
๑๒๘		ฉายา เป็นปฐมวิฤตผล ที่เคี้ยว
คือ ๓๗ เท่ากับขั้นตรี ๑		แล้วให้พิจารณาโกดัง ถ้าโกดังเป็น ๐ หรือ ๑ ชื่อ
เรียงลำดับลงมา		ระณัง ให้เอาปฐมวิฤตผล ลบมัยมอาทิตย์ปฐุม ลัพธ์เป็น

สมผลอาทิตย์ปฐุม ถ้าโกดังเป็น ๒ หรือ ๓ ชื่อธณัง ให้เอาปฐมวิฤตผลบวกด้วย
มัยมอาทิตย์ปฐุม เป็นสมผลอาทิตย์ปฐุม ทราไว้

(๑๖) คัมมัชฌมอาทิตยทุติยลง แล้วเอา ๔๖๕๐ ลม ถ้าลมมิได้เอา ๒๑๖๐๐ ขวาก่อน แล้วจึงลย แล้วเอา ๕๔๐๐ หาร กระทำเหมือนอย่างที่ทำมาแล้ว ในการกระทำสมมุสอาทิตยปฐมในข้อ ๑๔ และ ๑๕ นั้น ทั้งสองประการ แล้วให้เอา ทุติยวิภูษณผลที่ได้ขึ้น ขวากหรือลยด้วยมัลลิมอาทิตยทุติย ตามเกณฑ์ที่กล่าวมาแล้วใน ข้อ ๑๕ นั้น ลัพธ์เป็นสมมุสอาทิตยทุติย คราวไว้

(๑๗) คัมมัชฌมจันทรปฐม เอามัลลิมอุจปฐมลย ถ้าลมมิได้เอา ๒๑๖๐๐ ขวาก่อนแล้วจึงลย แล้วเอา ๕๔๐๐ หาร ลัพธ์เป็นโกลัง ถ้าโกลัง ๐ หรือ ๒ เศษเป็น ภูษ ถ้าโกลัง ๑ หรือ ๓ เศษยังไม่เป็นภูษ ต้องเอาเศษลยเชิงหารเสียก่อน ลัพธ์ที่ได้ขึ้น เป็นปฐมภูษ

(๑๘) คัมปฐมภูษ เอา ๑๐๐๐ หาร ลัพธ์เป็นขันธ เศษเป็นทุติยภูษ คราวไว้		
ฉายาเท่าขันธ	ขันธ	เอาฉายาเท่าขันธ ฐานบนลยฐานต่ำ ลัพธ์เอาไปคูณทุติยภูษ
๘๗	๑	แล้วเอา ๑๐๐๐ หาร ลัพธ์บวกด้วยฉายาเท่าขันธ เป็นจันทร
๑๖๕	๒	ภูษผล คราวไว้
๒๓๐	๓	ถ้าขันธศูนย์ ให้เอาฉายาฐานแรกคูณทุติยภูษที่เดียว
๒๗๖	๔	แล้วเอา ๑๐๐๐ หาร ลัพธ์ไม่ต้องบวกด้วยฉายา เป็นจันทร
๒๙๘	๕	ภูษผลที่เดียว
๓๐๑		

แล้วให้พิจารณาโกลัง ถ้าโกลังเป็น ๐ หรือ ๑ ชื่อระณัง ให้เอาจันทรภูษผล ลมมัลลิมจันทรปฐม ลัพธ์เป็นสมมุสจันทรปฐม ถ้าโกลังเป็น ๒ หรือ ๓ ชื่อธนัง ให้ เอาจันทรภูษผล ขวากด้วยมัลลิมจันทรปฐม ลัพธ์เป็นสมมุสจันทรปฐม คราวไว้

(๑๙) คัมมัชฌมจันทรทุติย เอามัลลิมอุจทุติยลย ถ้าลมมิได้เอา ๒๑๖๐๐ ขวาก่อนแล้วจึงลย เมื่อลยเสร็จแล้วเอา ๕๔๐๐ หาร กระทำเหมือนอย่างที่ทำมาแล้ว ในการกระทำสมมุสจันทรปฐมในข้อ ๑๗ และ ๑๘ นั้นทั้งสองประการ แล้วให้เอาจันทร ภูษผลที่ได้กระทำนั้น ขวากหรือลยด้วยมัลลิมจันทรทุติย ตามเกณฑ์ที่กล่าวมาแล้วในข้อ ๑๘ นั้น ลัพธ์เป็นสมมุสจันทรทุติย คราวไว้

(๒๐) ตั้ง ๒๑๖๐๐ เขามัธยมราหุปฐุมลย ถ้าลยมิได้ให้เอา ๒๒๐๖๐ ก่อนแล้วจึงลย ลัพธ์เป็นสมมูลราหุปฐุม คราวไว้

(๒๑) ตั้ง ๒๑๖๐๐ เขามัธยมราหุทศียลย ถ้าลยมิได้ให้เอา ๒๒๐๖๐ ก่อน แล้วจึงลย ลัพธ์เป็นสมมูลราหุทศีย คราวไว้

จบสุริยยาตร์สารัมภ์แต่เพียงนี้

(ก) ถ้าจะทำที่ดี ให้ตั้งสมมูลจันทร์ปฐุม เขาสมมูลอาทิตย์ปฐุมลย ถ้าลยมิได้ให้เอา ๒๑๖๐๐ ขววก่อน จึงลยแล้วเอา ๗๒๐ หาร ลัพธ์เป็นทศิปฐุม เศษเอา ๖๐ คุณ เขา ๗๒๐ หาร ลัพธ์เป็นนาทศิปฐุม คราวไว้

(ข) ตั้งสมมูลจันทร์ทศีย เขาสมมูลอาทิตย์ทศียลย ถ้าลยมิได้ให้เอา ๒๑๖๐๐ ขววก่อนจึงลย แล้วเอา ๗๒๐ หารลัพธ์เป็นทศิปฐุม เศษเอา ๖๐ คุณ เขา ๗๒๐ หาร ลัพธ์เป็นนาทศิปฐุม คราวไว้

(ค) ตั้งสมมูลจันทร์ปฐุม เขา ๘๐๐ หาร ลัพธ์เป็นฤกษ์จันทร์ปฐุม เศษเอา ๖๐ คุณ เขา ๘๐๐ หาร ลัพธ์เป็นนาทฤกษ์จันทร์ปฐุม คราวไว้

(ค) ตั้งสมมูลจันทร์ทศีย เขา ๘๐๐ หาร ลัพธ์เป็นฤกษ์จันทร์ทศีย เศษเอา ๖๐ คุณ เขา ๘๐๐ หาร ลัพธ์เป็นนาทฤกษ์ จันทร์ทศีย คราวไว้

(ฅ) ตั้งสมมูลราหุปฐุม เขา ๘๐๐ หาร ลัพธ์เป็นฤกษ์ราหุปฐุม เศษเอา ๖๐ คุณ เขา ๘๐๐ หาร ลัพธ์เป็นนาทฤกษ์ราหุปฐุม คราวไว้

(ง) ตั้งสมมูลราหุทศีย เขา ๘๐๐ หาร ลัพธ์เป็นฤกษ์ราหุทศีย เศษเอา ๖๐ คุณ เขา ๘๐๐ หาร ลัพธ์เป็นนาทฤกษ์ราหุทศีย คราวไว้

หมายเหตุ ตั้งแต่ข้อ (ก) จนถึง (ง) ที่เขียนไว้นี้ เป็นแต่การแสดงวิธีทำที่ดี และฤกษ์เท่านั้น มิใช่เป็นขบจำเป็นอย่างจะต้องทำในตำราสารัมภ์นี้ แต่เขียนไว้ให้รู้เหตุการณ์ว่า จำนวนที่ทำมาแล้วทั้งหมดนั้น เป็นจำนวนลียคาของพระอาทิตย์ จันทร์ ราหุ แต่ละองค์ ตั้งต้นรอยแต่รากเมษมาเท่านั้น เมื่อต้องการจะรู้ผลตามตัวอย่างที่ทำในปฏิทินโหร ก็ให้ทำตามวิธีที่กล่าวนี้ แต่ตามตำรานี้ใช้ศักราชเป็นวันใหม่ ตั้งแต่เวลาบ่ายเป็นต้นไป

วิธีคำนวณจันทรคราส

ทำต่อจากที่ทำสุริยชาตร์สำเร็จในข้อ ๒๑ นั้น ดังนี้

(๒๒) ให้ตั้งมัธยมอาทิตย์ทุกปี เอมมัธยมอาทิตย์ปฐมลบ ถ้าลบมิได้ให้เอา ๒๑๖๐๐ บวกก่อนจึงลบ ลัพธ์เป็นวิฤกต ทราไว้

(๒๓) ให้ตั้งสมมุตอาทิตย์ทุกปี เอมสมมุตอาทิตย์ปฐมลบ ถ้าลบมิได้ ให้เอา ๒๑๖๐๐ บวกก่อนจึงลบ ลัพธ์เป็นวิฤกต ฤกต ทราไว้

(๒๔) ตั้งมัธยมจันทร์ทุกปี เอมมัธยมจันทร์ปฐมลบ ถ้าลบมิได้ให้เอา ๒๑๖๐๐ บวกก่อนจึงลบ ลัพธ์เป็นจันทรฤกต ทราไว้

(๒๕) ตั้งสมมุตจันทร์ทุกปี เอมสมมุตจันทร์ปฐมลบ ถ้าลบมิได้ให้เอา ๒๑๖๐๐ บวกก่อนจึงลบ เศษเป็นจันทร ฤกต ฤกต ทราไว้

(๒๖) ตั้งจันทรฤกตฤกต เอมวิฤกตฤกตลบ ลัพธ์เป็นภจันทร ทราไว้

(๒๗) ตั้งสมมุตอาทิตย์ปฐม เอม ๑๐๘๐๐ บวก แล้วเอา ๒๑๖๐๐ หาร เศษเป็นฉาบาเคราะห์ ทราไว้

(๒๘) ตั้งฉาบาเคราะห์และสมมุตจันทร์ปฐมเพียบกัน เอมจำนวนน้อยลบจำนวน มาก ผลที่ลบกันแล้วนั้น เป็นเคราะห์หันทฤกตา ทราไว้

(๒๙) ตั้งเคราะห์หันทฤกตา เอม ๖๐ คูณ แล้วเอาภจันทรหาร ลัพธ์เป็นมหา นาที่ เศษเอา ๖๐ คูณ แล้วเอาภจันทรหาร ลัพธ์เป็นมหาวินาที ชัฏปณมี ทราไว้

(๓๐) ตั้งปณมี เอมวิฤกตฤกตฤกตทั้งสองฐาน ฐานมหาวินาทีเอา ๖๐ หาร ลัพธ์บวกด้วยฐานมหานาที แล้วเอา ๖๐ หาร เศษคือศักราชกรรม คือถ้ามีเศษแต่ครั้งหนึ่งของพลหารขึ้นไป เศษนั้นเอาเป็น ๑ แล้วเอา ๑ บวกเข้ากับลัพธ์นั้น ชัฏ สมวิฤกตาทราไว้

(๓๑) ตั้งปณมี เอมจันทรฤกตฤกตฤกตทั้งสองฐาน ฐานมหาวินาทีเอา ๖๐ หาร ลัพธ์บวกด้วยฐานมหานาที แล้วเอา ๖๐ หาร เศษคือศักราชกรรม ผลที่ได้คือ สมจันทร์ฤกตา ทราไว้

(๓๒) ตั้งยุณมี เอา ๓ คูณทั้งสองฐาน ฐานมหาวินาทีเอา ๖๐ หาร ลัพธ์
บวกด้วยฐานมหานาฬ แล้วเอา ๖๐ หาร ถ้ามีเศษคือควาธิกรม ผลลัพธ์ที่ได้ชื่อ
สมรพทุลา คราวไว้

ต่อไปนี้ว่าด้วยการทำพิราวงค์

(๓๓) ให้ตั้งฉายาเคราะห์ เอาสมรพทุลาบวก ลัพธ์เป็นตักกลารวิ คราวไว้

(๓๔) ตั้งสมมุติจันทร์ปฐม เอาสมจันทร์กลาบวก ลัพธ์เป็นตักกลาจันทร์ คราวไว้
แล้วให้ตักกลารวิกับตักกลาจันทร์นั้น ถ้าเป็นจำนวนเลขอย่างเดียวกัน ที่คำนวณ
มานั้นชอบ ถ้าต่างกันว่าที่คำนวณมานั้นผิดแล

(๓๕) ตั้งสมมุติสุราหุปฐม เอาสมรพทุลาลบ ลัพธ์เป็นตักกลารอาหุ คราวไว้

(๓๖) ตั้งตักกลารอาหุ เอาตักกลาจันทร์ลบ ถ้าลบมิได้ให้เอา ๒๑๖๐๐ บวก
ก่อนจึงลบ แล้วเอา ๕๔๐๐ หาร ลัพธ์เป็นโกลัง ถ้าโกลัง ๐ หรือ ๒ เศษเป็นราหู
คราวไว้ ถ้าโกลังเป็น ๑ หรือ ๓ เศษยังไม่เป็นราหูฯ ให้เอาเศษลบเชิงหาร ลัพธ์เป็น
ราหูฯ

แล้วให้ที่โกลัง ถ้าโกลัง ๐ หรือ ๑ ราหูจับข้างอุดร ถ้าโกลัง ๒ หรือ ๓ ราหู
จับข้างทักษิณ

ถ้าตักกลาจันทร์ลบตักกลารอาหุได้เป็นสุภาพ ถ้าโกลังอุดรก็ให้ทายทิศอุดร ถ้า
โกลังทักษิณก็ให้ทายทางทิศทักษิณ

ถ้าตักกลาจันทร์ลบตักกลารอาหุมิได้ เป็นพิพัต ถ้าโกลังอุดร ให้ทายทางทิศ
ทักษิณ ถ้าโกลังทักษิณให้ทายทางทิศอุดร

ตั้งราหูฯ เอา ๗๒๐ หาร ถ้าหารได้หาคราสมิได้เลขนับหนึ่งให้ถูราหูฯ กับ
จันทร์ถูกตฤกฏิ ถ้าราหูมากกว่าจันทร์ถูกตฤกฏิกิหาคราสมิได้แล

(๓๗) ตั้งราหูฯ เอา ๘ คูณ เอา ๒ หาร แล้วเอา ๖๐ หารอีก ลัพธ์เป็น
มหานาฬิ เศษเป็นมหาวินาที ชื่อราหูวิกชิป คราวไว้

(๓๘) ทั้ง ๓๑ เอรันทรภักตภักตคุณ เอรันทรภักตหาร ลัพธ์เป็นมทานาที่
เศษเฮา ๖๐ คุณ เอรันทรภักตหารลัพธ์เป็นมทานาที่ ชื่อจันทรพิมพ์ ตราไว้

(๓๙) ทั้งจันทรพิมพ์ทั้งสองฐาน เหา ๕ คุณทั้งสองฐาน ฐานมทานาที่
เฮา ๖๐ หาร ลัพธ์ขวก้วยฐานมทานาที่เศษคงไว้ แล้วเฮา ๒ หาร ลัพธ์เป็นมทานาที่
เศษเฮา ๖๐ คุณ เหาเศษมทานาที่ขวกเข้า แล้วเฮา ๒ หาร ลัพธ์เป็นมทานาที่
ชื่อราหิมพ์ ตราไว้

ให้ทวงกลม มีเส้นผ่านศูนย์กลางเท่าจันทรพิมพ์ เป็นรูปพระจันทร์ ตราไว้

(๔๐) ให้ทั้งจันทรพิมพ์ทั้งสองฐาน ฐานมทานาที่เฮา ๒ หาร ลัพธ์เป็นมทานาที่
เศษเฮา ๖๐ คุณ ขวกมทานาที่เข้า แล้วเฮา ๒ หาร ลัพธ์เป็นมทานาที่ ชื่อปณินทร ตราไว้

แล้วให้นับแต่ขอบวงเข้าไปหาศูนย์กลางของวงกลม เท่าปณินทร ตราไว้เป็นรูป
ศูนย์กลาง แล้วให้นับแต่ศูนย์กลางออกมาเท่าราหิขิป กาไว้

(๔๑) ทั้งราหิมพ์ทั้งสองฐาน ฐานมทานาที่เฮา ๒ หาร ลัพธ์เป็นมทานาที่ เศษ
เฮา ๖๐ คุณ ขวกมทานาที่เข้า เฮา ๒ หาร ลัพธ์เป็นมทานาที่ ชื่อปณิราหุ ตราไว้

แล้วให้นับแต่ราหิขิปซึ่งกาไว้วันนั้นเข้ามาในวงพระจันทร์ เท่าปณิราหุ กาไว้ ถ้า
ปณิราหุเข้ามาในวงพระจันทร์เท่าใด ก็ว่าพระราหุขิปจันทร์เท่านั้นแล

(๔๒) ทั้งเกณฑ์ ๕๔ มทานาที่ เหาราหิขิปลบ ลัพธ์ที่เหลืออยู่ให้เอาฉายารหา
หุต่อไปนี้ ๑,๑,๒,๓,๔,๔,๖,๗,๑๒,๑๔ ลบไปโดยลำดับที่ละฉายา ถ้าลบมีได้ที่ฉายาตัวใด
ให้กาไว้ที่ฉายาตัวนั้น เศษที่เหลือจากที่เอาฉายาลบนั้น เฮา ๖๐ คุณ ขวกมทานาที่ขึ้น แล้ว
เอาฉายารหาหุที่กาไว้วันนั้นมาหาร ลัพธ์เป็นมทานาที่ แล้วให้นับฉายารหาหุที่ลบได้นั้นเป็นกัณฑ์
คิดเป็นมทานาที่ หนละหนึ่งมทานาที่ ตั้งไว้บนตัวลัพธ์มทานาที่นั้น ทั้นเป็นมทานาที่และ
มทานาที่ที่ราหุแรกขิปจนหลุดพ้น ชื่อมูลมทานาที่ ตราไว้

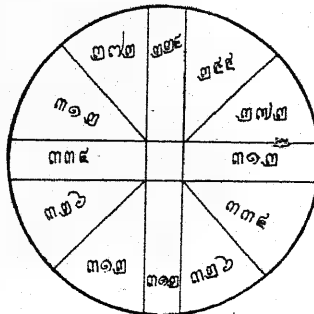
(๔๓) ทั้งมูลมทานาที่ทั้งสองฐาน ฐานมทานาที่เฮา ๒ หาร ลัพธ์เป็นมทานาที่
เศษเฮา ๖๐ คุณ แล้วเอามาขวกเข้าขวกมทานาที่ แล้วเฮา ๒ หาร ลัพธ์เป็นมทานาที่
ลัพธ์ที่ได้ทั้งสองฐานนี้ ชื่อคติกลมมทานาที่ ตราไว้ (ที่ใดออกข้อแต่มทานาที่ ไม่ได้ข้อออกข้อ

มหาวิทยาลัยด้วยนั้น เป็นการเรียกโดยย่อ เพราะมีมหาวิทยาลัยเป็นประธาน แต่ก็หมายความว่า รวมกันทั้งมหาวิทยาลัยด้วยทุกแห่ง)

(๔๔) ตั้งปุณมิดัง เอาทิศตมมหาวิทยาลัย ลบกัณทามมาตรา มหาวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย ลัพข้อ ประสงค์กลมมหาวิทยาลัย มีชัยมประเวสกาล คือเป็นเวลาที่เริ่มจับ เมื่อดวงจันทร์ แรกเข้าถึงเขตเงามืดคือราหู

(๔๕) ตั้งปุณมี เอาทิศตมมหาวิทยาลัย ลัพข้อมุขกลมมหาวิทยาลัย มีชัยมโมกษกาล คือเวลาที่ดวงจันทร์หลุกพ้นทางหน้าเงามืดไป

(๔๖) ตั้งตักกลางวิ เอา ๑๘๐๐ หาร เศษเป็นภาคกุลา ทราไว้ ตั้งอันโตฉาน ราศีมหาวิทยาลัย ในราศีที่พระอาทิตย์โคจรอยู่ในเวลานั้นลง แล้วนับแต่ราศีที่พระอาทิตย์โคจร

อยู่ในเวลานั้นไปข้างหน้า ๗ ราศี คือถึงราศีที่เส้นตรงกันข้ามกับดวงอาทิตย์นั้น ทราไว้ เรียกว่าสมาสปัตต์ เอาอันโตฉานราศีที่พระอาทิตย์อยู่กับสมาสปัตต์มาลบกัน คือเอาจำนวน น้อยลบจำนวนมาก ลัพนั้นเอาไปคูณภาคกุลา แล้วเอา ๑๘๐๐ หาร ลัพเป็นมหาวิทยาลัย อุทัยตราไว้ แล้วให้นับมหาวิทยาลัยอันโตฉานราศี ตั้งแต่ราศีพระอาทิตย์อุทัยไปข้างหน้า ๖ ราศี จึงประสมกันเข้า เป็นมิสลคมมหาวิทยาลัย ทราไว้

ให้ตมมหาวิทยาลัย อันโตฉานราศีที่พระอาทิตย์สถิตย์กับในราศีสมาสปัตต์ ถ้าที่ พระอาทิตย์ลบสมาสปัตต์ได้ ให้เอามหาวิทยาลัยอุทัยบวกมิสลคมมหาวิทยาลัย ถ้าที่สมาสปัตต์ลบที่

พระอาทิตย์สถิตย์ไว้ เอมหาวินาชาติที่ขัณขมิสสภมหาวินาชาติ แล้วเอา ๖๐ หาร ลัพธ์เป็น
มหานาชาติ เศษเป็นมหาวินาชาติ ชื่อทินประมาณ ทราไว้

(๔๗) ทังทินประมาณลงทั้งสองฐาน เอา ๒ หารฐานมหานาชาติ ลัพธ์เป็นมหานาชาติ
เศษเอา ๖๐ คุณ เอมายวกกับมหาวินาชาติเข้าแล้ว เอา ๒ หาร ลัพธ์เป็นมหาวินาชาติ ชื่อ
ทินาณ ให้ตราไว้

(๔๘) ทังเกณฑ์วันหนึ่งคือ ๖๐ มหาวินาชาติ เอาทินประมาณ ลัพธ์เป็นวัคคิ
ประมาณ

(๔๙) ทังวัคคิประมาณลงทั้งสองฐาน ฐานมหานาชาติเอา ๒ หาร ลัพธ์เป็น
มหานาชาติ เศษเอา ๖๐ คุณ ผลคูณเอมายวกกับมหาวินาชาติแล้วเอา ๒ หาร ลัพธ์เป็น
มหาวินาชาติ ลัพธ์ทั้ง ๒ ฐานนี้ชื่อนิสาลม ทราไว้

ถ้าจะทำฉายาขึ้นหรือขึ้นฉายา เพลาจันและปล่อยนั้นให้กระทำดังต่อไปนี้

ถ้ารู้เวลาราศีแรกจัน ให้ตั้ง ปรัสถกกลมมหานาชาติ เอาทินประมาณลง แล้วเอา
นิสาลมลง ถ้าเอานิสาลมไม่ได้เป็นเพลาแรกจัน เมื่อตอนหัวค่ำก่อนเที่ยงคืน แล้ว
ทำเป็นพลหาร คือเอา ๖๐ คุณมหานาชาติที่เอานิสาลมไม่ได้นั้น แล้วเอามหาวินาชาติบวกเข้า
เป็นพลหารตราไว้

ถ้าเอานิสาลมได้ ลัพธ์นั้นเป็นเพลาแรกจันเมื่อตอนคึก คือตั้งแต่เที่ยงคืน
แล้วไป แล้วทำเป็นพลหาร คือเอาเพลาที่จันตอนคึกนั้นไปลงนิสาลม ได้ลัพธ์เป็นมหานาชาติ
และมหาวินาชาติเท่าใด ให้เอา ๖๐ คุณมหานาชาติ ผลคูณเอมายวกกับมหาวินาชาติ เป็นพลหาร
ตราไว้

ถ้ารู้เวลาราศีปล่อย ตั้งฆกกลมมหานาชาติ เอาทินประมาณลง แล้วเอานิสาลม
ถ้าเอานิสาลมไม่ได้ เป็นเพลาปล่อยเมื่อตอนหัวค่ำก่อนเที่ยงคืน แล้วทำเป็นพลหาร
คือเอา ๖๐ คุณมหานาชาติ ที่เอานิสาลมไม่ได้นั้น ผลคูณเอมายวกกับมหาวินาชาติ เป็น
พลหาร ทราไว้

ถ้าเอานิสาลมได้ เป็นเพลาปล่อยเมื่อตอนคึก คือตั้งแต่เที่ยงคืนแล้วไป แล้ว
ทำเป็นพลหาร คือเอามหานาชาติและมหาวินาชาติเพลาปล่อยเมื่อตอนคึกไปลงนิสาลม แล้ว

ทำต่อไป คือลัทธิที่เป็นมหานาถนั้น เอา ๖๐ คุณ เอาผลคุณมาบวกกับมหาวินาถ เป็น
พลหาร ทราไว้

ทั้งนี้สามลงทั้งสองฐาน คือทั้งฐานมหานาถและมหาวินาถ แล้วเอา ๖๐ คุณ
มหานาถ ลัทธิเอามาบวกกับมหาวินาถ แล้วเอา ๗ คุณ เป็นพลอักษร ทราไว้

ทั้งพลอักษร เอาพลหารมาหาร ลัทธิเป็นฉาบา เศษเอา ๑๕ คุณ เอาพลหารมา
หารอีก ลัทธิเป็นองคุลี เศษเอา ๔ คุณ แล้วเอาพลหารมาหารอีก ลัทธิเป็นเมล็ดข้าว
แล้วให้เอามาศฉายาในรากที่พระจันทร์โคจรอยู่ในเวลานั้นมาบวกเข้าด้วย แล้วเอา ๗ ลบ
ที่ฐานฉาบา ลัทธิที่เหลืออยู่คือ ฉาบา องคุลี เมล็ดข้าว เป็นชั้นฉายาที่ต้องการทราบใน
เวลานั้น คือเมื่อพลหารเป็นเวลาแรกจับ ลัทธิชั้นฉายาก็เป็นชั้นเมื่อแรกจับ ถ้าพลหารเป็น
เวลาปล่อยชั้นฉายาก็เป็นชั้นเมื่อปล่อยนั้นแล

เบจันทรคราสแต่เพียงนี้

วิธีคำนวณสุริยคราส

ถ้าจะคำนวณสุริยคราสในเบื้องต้นให้ทำเหมือนที่กล่าวมาแล้วในสุริยยาตร์ เมื่อทำ
จนถึงข้อ ๒๑ แล้ว จึงให้ทำในข้อ ๒๒ แห่งสุริยุปราคา ต่อไปดังนี้

(๒๒) ตั้งมัธยมอาทิตย์ทุติย เอามัธยมอาทิตย์ปฐมลบ ลัทธิเป็นวิฤกต
ทราไว้

(๒๓) ตั้งสมมุตอาทิตย์ทุติย เอาสมมุตอาทิตย์ปฐมลบ ลัทธิเป็นวิฤกตฤกต
ทราไว้

(๒๔) ตั้งมัธยมจันทร์ทุติย เอามัธยมจันทร์ปฐมลบ ลัทธิเป็นจันทร์ฤกต ทราไว้

(๒๕) ตั้งสมมุตจันทร์ทุติย เอาสมมุตจันทร์ปฐมลบ ลัทธิเป็นจันทร์ฤกตฤกต
ทราไว้

(๒๖) ตั้งจันทร์ฤกตฤกต เอาวิฤกตฤกตลบ เศษเป็นภจันทร ทราไว้

(๒๗) ทั้งสมุสจันทรปฐม เหาสมุสอาทิตยปฐมลย ถ้าลยมิได้ให้เอา ๒๑๖๐๐ ขววก่อนจึงลย แล้วเอา ๗๒๐ หาร ลัพธ์เป็นคณิ เศษลยเชิงहार लपिथเป็น เพราะห้ห้นตกลา ทราไว้

แล้วให้พิการณาคุสมุส ถ้าสมุสอาทิตยน้อยกว่าสมุสจันทร เป็นคค ถ้า สมุสจันทรน้อยกว่าสมุสอาทิตย เป็นเอษฐ

(๒๘) นัยหนึ่งทั้งสมุสอาทิตยปฐมกับสมุสจันทรปฐมเทียบกัน เอาจำนวน น้อยลยจำนวนมาก ถ้าสมุสจันทรลยสมุสอาทิตยได้ไซ้ จัปทิกเอษฐ लपिथเอา ๗๒๐ หาร เศษเป็นเพราะห้ห้นตกลา ถ้าสมุสอาทิตยลยสมุสจันทรได้ จัปทิกคค लपिथนั้นเอา ๗๒๐ หาร เศษลยเชิงहार लपिथที่ได้นั้น เป็นเพราะห้ห้นตกลา

(๒๙) ทั้งเพราะห้ห้นตกลา เอา ๖๐ คุณ เอาจันทรहार लपिथเป็นมหานาที่ อมาวสีสมุสก็ เศษเอา ๖๐ คุณ เอาจันทรहार लपिथเป็นมหาวินาที่ อมาวสีสมุสก็

(๓๐) ทั้งอมาวสี (คือทั้งมหานาที่และมหาวินาที่ซ้อนกันเป็นสองชั้น) เอา วิฤกกฤกกฤกทั้งสองฐาน ฐานมหาวินาที่ เอา ๖๐ หาร लपिथขวกฐานมหาที่ แล้วเอา ๖๐ หาร लपिथเป็นสมวิฤกา ให้ขุขัณการกรรม คือถ้ามีเศษแต่ครั้งขึ้นไป ให้เอา ๑ ขวกลัพิथ

(๓๑) ทั้งอมาวสี เอาจันทรฤกกฤกกฤกทั้งสองฐาน ฐานมหาวินาที่เอา ๖๐ หาร लपिथขวกกับฐานมหานาที่ แล้วเอา ๖๐ หาร लपिथเป็นสมจันทรฤกา (ขุขัณการกรรม)

(๓๒) ทั้งอมาวสี เอา ๓ คุณทั้งสองฐาน ฐานมหาวินาที่ เอา ๖๐ หาร लपिथ ขววก้วยฐานมหานาที่ แล้วเอา ๖๐ หาร लपिथเป็นสมรหฤกา (ขุขัณการกรรม)

(๓๓) ทั้งสมุสอาทิตยปฐม เหาสมวิฤกลาขวก लपिथเป็นคักกลารวิ

(๓๔) ทั้งสมุสจันทรปฐม เหาสมจันทรฤกลาขวก लपिथเป็นคักกลาจันทร

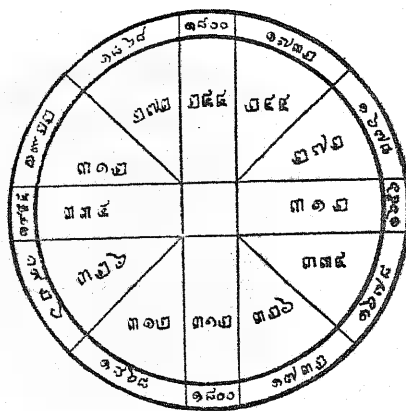
กลหนึ่งทั้งสมุสอาทิตยปฐม เอาแต่มหานาที่อมาวสี (มหาวินาที่ไม่เอา) ทั้ง เทียบกันคค ถ้าคค เอามหานาที่อมาวสีลย ถ้าเอษฐเอามหานาที่ขวก ขัอคักกลารวิแล ให้เอาแต่มหานาที่อมาวสี ขววก้วยเพราะห้ห้นตกลา แล้วทั้งสมุสจันทรปฐม เทียบ กัน ถ้าคค ให้ลยกัน ถ้าเอษฐให้ขวกกัน เป็นคักกลาจันทรแล

ถ้าตักกลางวิกับตักกลางจันทร์เป็นจำนวนอย่างเดียวกันว่าที่คำนวณมานั้นถูก ถ้าต่าง
กันว่าที่คำนวณมานั้นผิด

หมายเหตุ การทำดังนี้ตักกลางวิและตักกลางจันทร์ อารหัยช่นจากที่คำนวณมาสัก ๑
ก็ได้ เพราะไม่ได้วัดมิติกระแสมหานาที่ออกมาแล้ว แต่ประสงค์ว่า การที่ทำทั้งสองอย่าง
นั้นก็มีผลเท่ากัน

(๓๕) ตั้งสมมุติฐานรูปฐาน เอาสมมุติฐานทุกกลีบ ลัพพีเป็นตักกลางวิ

(๓๖) ถ้าจะทำทีนประมาณ ให้ตั้งตักกลางวิลงเอา ๑๔๐๐ ทาร ลัพพีเป็น
มหานาที่ ที่พระอาทิตย์โคจรอยู่ในอภีต ไม่ต้องการเอาแค่เศษ เป็นปฐมภาคกลางวิไว้

ขึ้นในแถวอันโทณานราศี
ชั้นนอกเป็นมิสสภมหาวินาที่

(๓๗) ตั้งมหาวินาที่ ในราศีอภีต คือในราศีที่พระอาทิตย์โคจรอยู่ในเวลานั้นลง
แล้วตั้งมหาวินาที่ในราศีสมาสปัตติเยช เอาจำนวนนั้นเลยจำนวนมา ลัพพีนั้นเอา
ไปคูณปฐมภาคกลาง แล้วเอา ๑๔๐๐ ทาร ลัพพีเป็นมหาวินาที่ที่พระอาทิตย์โคจรอยู่ใน
อภีต คราวไว้

ให้นับมหาวินาที่ อันโทณานราศี ตั้งแต่ราศีที่พระอาทิตย์โคจรอยู่ในเวลานั้น บวก
ไปข้างหน้า ให้ครบ ๖ ราศี เป็นมหาวินาที่ ๖ ราศีประสมกัน ชื่อมิสสภมหาวินาที่ หรือ
ว่าเมื่ออาทิตย์อยู่ราศีใด เอาเกณฑ์ราศีมิสสภมหาวินาที่ที่อาทิตย์อยู่ตั้งก็ได้

(๓๘) ตั้งกินประมาณ เอา ๒ หามหานา^๑ ลิพ^๑เป็นมทานา^๑ เคษเอา ๖๐
คณ ผลคณเอาไปบวกกับมหาวินา^๑ แล้วเอา ๒ หาร ลิพ^๑เป็นมหาวินา^๑ ลิพ^๑ทั้งสอง
ฐาน^๑นี้ จือ^๑ทีนา^๑ม ครา^๑ไว้

(๓๔) ทั้งนี้อาวลีสัมพันธ์ก็ขึ้นกับนามเทียบกัน แล้วเอาจำนวนน้อยลบจำนวนมาก
ถ้าอานวลีลบขึ้นมาได้ ลัพธ์เป็นคต ชอบพรวัดนมหานาคี ตราไว้

ถ้าเอาหินาถมลงมารวมได้ ก็พบเป็นเอษฐี ช่ออ้อปรัตนมหานาคี คราวนี้

ให้ทราบแต่จำนวนมหาชาติที่รักกันไว้เป็นอันดี มหาวินาชที่ไม่ต้องตรา แล้วให้เขียน
ลงมีพลาพาน :-

๔	๑	๔, ๑๘, ๒๖, ๓๒, ๓๗, ๔๓, ๔๖, ๔๙, ๕๐, ๕๑, ๕๓, ๖๒
๑๘	๒	โดยลำดับฉายาว่า ๑, ๒, ๓, ๔, ๖, ๗ จนออกเสียงเท่าจำนวน
๒๖	๓	ชั้น คือรัตนมหารัตนาคีรติราชวโรกาส (นับเรียงลงมาตั้งรูปที่เขียน
๓๒	๔	ไว้ข้างซ้ายมือ ช่องหน้าคือฉายา ช่องหลังคือชั้น) เรียกว่า
๓๗	๕	ฉายาเท่าชั้น จึงกาลลงไว้ที่ฉายานั้น ฉายานั้นก็เรียกว่าฉายา
๔๓	๖	เท่าชั้น เป็นฉายาฐานบน แล้วจึงเอาฉายาที่อยู่ถัดฉายาที่กาไว้
๔๖	๗	อีกห้องหนึ่งนั้น เรียกว่าฉายาฐานต่ำเป็นทวีติ แล้วเอาฉายา
๔๙	๘	ฐานบน ตรงกับที่กาไว้ชั้นฉายาฐานต่ำ ลัพธ์เอาไปคูณมหา
๕๐	๙	วินาทีรัตนที่มีไต่ยกมาตั้งนั้น แล้วเอา ๖๐ หาร ลัพธ์ขวกด้วย
๕๑	๑๐	
๕๓	๑๑	

ฉายาฐานบน ชื่อลัมพกา ๓๐ ไร่ (ในคุ้มภักโบลานเป็นลัมพกา)

ถ้านายตำรวจคนนั้นคนยี้ ให้เอาฉลากที่ตนถือ ฉลากที่ ๑ เลข ๘ มาคูณวินาทีที่ตน
แล้วเอา ๖๐ หาร ถ้าได้เป็นฉลากผลา คราวนี้

(๔๐) ทั้งล้มพกลา เอา ๖๐ คุณ เอา ๘๐๐ หาร ลัพธ์เป็นมหรานาที่ เศษ
เอา ๖๐ คุณ เอา ๘๐๐ หาร ลัพธ์เป็นมหรานาที่ ชื่อ ลัมพกลามหรานาที่ คราวไว้

(๔๑) ทั้งตักกลารวิ ถ้าคตเอาล้มพกลาไปลบตักกลารวิ ถ้าเอชรูเอาล้มพกลา
ไปบวกด้วยตักกลารวิ ลัพธ์ชื่อลัมพกิตตวิ คราวไว้

(๔๒) ทั้งอมารสี ถ้าคตเอาล้มพกลามหรานาที่ลบ ถ้าเอชรูเอาล้มพกลามหา-
นาที่บวก ชื่อลัมพกิตตไปรวะ คราวไว้

(๔๓) ทั้งล้มพกลามหรานาที่ เอา ๒ หารฐานบนลัพธ์เป็นมหรานาที่ เศษเอา
๖๐ คุณ ผลคูณเอาไปบวกกับมหรานาที่ แล้วเอา ๒ หาร ลัพธ์เป็นมหรานาที่ ลัพธ์
ทั้งสองฐานนี้ชื่อ อัทมลัมพกิตตมหรานาที่ คราวไว้

(๔๔) ทั้งอมารสี ถ้าคต เอาอัทมลัมพกิตตมหรานาที่ลบ ถ้าเอชรูเอา
อัทมลัมพกิตตมหรานาที่บวก ชื่อ ลัมพวิฑมไปรวะ คราวไว้

(๔๕) ทั้งลัมพกิตตวิ เอาตักกลารหุลย ถ้าลยมิได้ให้โอานันตปุราณนี้ คือ
๒๑๖๐๐ บวกก่อนจึงลย แล้วเอา ๕๔,๐๐ หาร ลัพธ์เป็นโกลง ถ้าโกลง ๐ หรือ ๒
เศษเป็นภุช ถ้าโกลง ๑ หรือ ๓ ให้เอาเศษลบเชิงหารเสียก่อน ลัพธ์ที่ไ้จากการลยนี้
จึงเป็นภุช

ถ้าโกลง ๐ หรือ ๑ ให้ทายว่าจับทางทิศอุดร ถ้าโกลง ๒ หรือ ๓ ให้ทายว่าจับ
ทางทิศทักษิณ

ทั้งภุชเอา ๖๐ คุณ เอา ๘๐๐ หาร ลัพธ์เป็นมหรานาที่เศษเอา ๖๐ คุณ เอา
๘๐๐ หาร ลัพธ์เป็นมหรานาที่ ลัพธ์ทั้งสองฐานนี้ ชื่อปฐมราหุวิกเขป คราวไว้ ตาม
อุทรวและทักษิณ

(๔๖) ทั้งลัมพกิตตวิ เอา ๑,๘๐๐ หาร ลัพธ์เป็นมหรานาที่อาทิตยอยู่อุทิศอย่า
เอา ให้เอาแต่เศษ เป็นทุติยภาคกุล คราวไว้

(๔๗) ทั้ง ๑,๘๐๐ เอาทุติยภาคกุลลบ ลัพธ์เป็นมหรานาที่อาทิตยโคจรอยู่
แล คราวไว้

กลหนึ่งเล่า ให้ตั้งทศกัณฐ์กลา เขา ๖๐ หาร ลัพธ์เป็นองค์า เศษเป็นลิปดา
ตราไว้ แล้วจึงตั้ง ๑ ราช คือ ๓๐ องค์า ลงแปลงเป็น ๒๕\ คือ ๒๕ องค์า ๖๐ ลิปดา
เขาองค์าลิปดาที่ตราไว้วันนั้นมาลง แล้วเขา ๖๐ องค์า ขวกลิปดาขึ้นเป็นมหาวินาชาติที่
อาทิตย์โคจรอยู่แล

(๔๙) อังคนโตฆานราช มหาวินาชาติอาทิตย์ คือราชที่พระอาทิตย์โคจรอยู่ใน
เวลานั้นลง เขามหาวินาชาติที่อาทิตย์โคจรอยู่ (คือที่เอาทศกัณฐ์กลาแลวันนั้น) คุณ
แล้วเขา ๑,๘๐๐ หาร (คุณฉนวนกรรม) ลัพธ์เป็นมหาวินาชาติ อนาคตที่อาทิตย์โคจรอยู่
ในวันนั้น

(๕๐) ทวิสัมพัทตมโประ เขา ๖๐ คุณมหานาชาติลัพธ์เขามาขวกกับมหาวินาชาติ
เขานาคที่อาทิตย์โคจรอยู่ ถ้าลบบมีได้ให้กาไว้ ถ้าลบบได้ ให้เขามหาวินาชาติราชหน้า
แห่งอังคนโตฆานราชนั้น ลงไปตามลำดับราช ถ้าลบบมีได้ราชใดให้กาไว้ จำนวนเลขที่ลบบ
มีได้นั้นเขา ๓๐ คุณ เขาอังคนโตฆานราชมหาวินาชาติในราชที่กาไว้วันนั้นมาหาร ลัพธ์เป็น
องค์า เศษเขา ๖๐ คุณ เขาจำนวนหารก่อนมาหารอีก ลัพธ์เป็นลิปดา จึงให้นับราชเมษ
เป็นต้น จนถึงหลังราชอันกาไว้วันนั้น ได้จำนวนเท่าใด เอาตั้งขึ้นข้างบนเป็นราช ชื่อ
สุทธลคณิกฤกษะ ทราไว้

(หมายเหตุ ที่ให้ตั้งสัมพัทตมโประในข้อ ๔๙ นี้ได้เห็นอีกคำาหนึ่งว่าให้ตั้ง
สัมพัทตโประ แต่ที่ตรงกันหลายคำานั้นเป็นสัมพัทตมโประ)

(๕๐) ทวิสุทธลคณิกฤกษะ เขา ๓ ลบบราช ถ้าลบบมีได้ให้เอา ๑๒ ขวาก่อนจึง
ลบบ เศษเป็นอนุตรา ทราไว้

ให้ทุราชคือคร แต่ ๐ ถึง ๕ เป็นอนุตรา ๖ ราชตั้งแต่ ๖ ถึง ๑๑ เป็นทักษิณ ให้ตราไว้
ตามทิศอนุตราและทักษิณ

เศษราชจะเป็นอนุตราหรือทักษิณก็ให้เอา ๓ หาวแล้วเพราะจำนวนราช ลัพธ์เป็น
โกถง ถ้าโกถง ๐ หรือ ๒ เศษราช องค์า ลิปดา ที่เหลืออยู่นั้นเป็นอนุตรา ถ้าโกถง ๑
หรือ ๓ ให้เอาเศษ ราช องค์า ลิปดา ที่เหลือไปลบบตัวจักร ทั้งนี้ ๒๕\ } เหลือจำนวน
เท่าใด เป็นอนุตราเท่านั้นแล

ถ้าราคาช ๐ ให้เอา ๑๘ คูณองศา ลิบตา ถ้าราคาช ๑ เอาเป็น ๙ แล้วเอา ๑๔ คูณองศา ลิบตา ถ้าราคาช ๒ ให้ลบบ ๒ ออกเสีย เอา ๑๖ ใส่ในราคาที่ลบนั่น แล้วเอา ๖ คูณองศา ลิบตา

ฐานลิบตาให้เอา ๖๐ หาร (กัณฐาภิกรม) ลัพธ์บวกด้วยฐานองศา แล้วเอา ๖๐ หารองศา ลัพธ์บวกราคา เป็นมหานาฬิกะ เศษเป็นมหาวินาที ข้อที่ติยราหุวิกเขป (กัณฐาภิกรม คือลิบตามีถึง ๓๐ ให้เอา ๑ บวกเข้าที่องศา) ตราไว้

(๕๑) ตั้งปฐมราหุวิกเขป และติยราหุวิกเขปไว้เคียงกันให้ดูใกล้เคียง ถ้าอุตรด้วยกันบวกกัน ถ้าทักษิณด้วยกันบวกกัน ถ้าอุตรและทักษิณให้เอาจำนวนน้อยลบจำนวนมาก (คำว่าอุตรและทักษิณ ให้ดูที่วิธีทำใกล้เคียงของปฐมราหุวิกเขป และติยราหุวิกเขป เมื่อก่อนที่จะได้นามว่าเป็นราหุวิกเขปนั้น ถ้าใกล้เคียง ๐ หรือ ๑ เป็นอุตร ถ้าใกล้เคียง ๒ หรือ ๓ เป็นทักษิณ) ลัพธ์ข้อติยราหุวิกเขป ตราไว้

ให้ดูจำนวนที่ลบก็นั้น ถ้าอุตรมาก คือเป็นตัวตั้งให้ลบข้ออุตร ถ้าทักษิณมาก ข้อทักษิณ

(๕๒) ตั้งทุวิกเขปเกณฑ์ทักษิณ คือภูมิภาคนั้นจะเห็นสุริยคราสตามกำหนด เขตที่ ๑๓ องศา กับ ๔๔ ลิบตา เป็นเวลา ๑๓ มหานาฬิกากับ ๔๔ วินาที กับติยราหุวิกเขปเทียบกัน ถ้าติยราหุวิกเขปเป็นทักษิณเหมือนกัน ให้บวกกัน ถ้าติยราหุวิกเขปเป็นอุตร ให้เอาจำนวนน้อยลบจำนวนมาก ข้อสุทธิวิกเขป ตราไว้

ถ้าอุตรมาก ให้ตราว่าอุตรสุทธิวิกเขป ถ้าทักษิณมาก ให้ตราว่าทักษิณสุทธิวิกเขป

หมายเหตุ ในตำราเดิม ทุวิกเขป เป็น ๑๓ องศา กับ ๔๐ ลิบตา แต่ตามที่ตั้งสอบสวนกันใหม่ เมื่อครั้งครมมีทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย อยู่เหนืออีเควเตอร์ ๑๓ องศา กับ ๔๔ นาที ๒๐ วินาที จึงได้แก้ตามที่ตั้งสอบสวนได้ใหม่นี้ ผู้ใดจะใช้คำนวณตามแบบเดิม แล้วตัดเวลาให้ตรงก็ได้เหมือนกัน

(๕๓) ตั้งใกล้เคียง ๓๑ (คือ โภ = ๑, ลิง = ๓) เอารวฤกตฤกตฤกตฤกต เอารวฤกตฤกต หาร ลัพธ์เป็นมหานาฬิกะ เศษเอา ๖๐ คูณ เอารวฤกตฤกตหาร ลัพธ์เป็นมหาวินาที ลัพธ์ทั้งสองฐานนี้ข้อรววิพิมพ์ ตราไว้

(๕๔) ทั้ง ๓๑ เจ้าจันทร์ภักตฤทธิคุณ เจ้าจันทร์ภักติหารลพชีพีนมหรานาธิ
เศษ:อา ๖๐ คุณ เจ้าจันทร์ภักติหาร ลพชีพีนมหรานาธิ ช่อจันทร์พิมพ์ ทรายไ้ -

(๕๕) ตั้งวันกรัฟิมพ์ เอา ๕ คูณทั้งสองฐาน ฐานต่ำเอา ๖๐ หาร ลัพธ์บวก
ด้วยฐานบน แล้วเอา ๒ หารฐานบน ลัพธ์เป็นมหาวินาที เศษเอา ๖๐ คูณ บวก
มหาวินาทีฐานต่ำเข้าแล้วเอา ๒ หาร ลัพธ์เป็นมหาวินาที ข้ออาณูพิมพ์ ตราไว้

(หมายเหตุ ข้อนี้เขียนไว้ พอรู้จักวิธีทำราหิพิมพ์ตามตำราเดิม แต่ในปัจจุบันนี้
ใครไม่ได้ใช้ทำกัน เพราะสรีรศาสตร์ชาติยังไม่ได้เดินเข้าไปในเงาหา ขึ้นแต่ดวงจันทร์ยัง

(๕๖) ให้เอาวิมพิกขันธ์ทั้งหมดยกเข้าด้วยกัน แล้วจึงเอา ๒ หารฐานบน
ลัทธิเป็นมหานาถิ์ เศษเอา ๖๐ คุณ ขวดยกเข้าแล้วเอา ๒ หาร ลัทธิเป็น
มหาวินาถิ์ ลัทธิทั้งสองฐานนี้ชื่อมานกาศรี คราวไว้

(หมายเหตุ คำว่าเก่า เอารวิพิมพ์กับารวิพิมพ์บวกเข้าด้วยกัน จึงมีวิฑารวิพิมพ์ในข้อ ๕๕)

(๕๗) ตั้งมานยกายรู้ กับ สุตทวิวิกเขป เทียบกัน ถ้าสุตทวิวิกเขปมากกว่า
มานยกายรู้ หาคะราสมิได้ ถ้ามานยกายรู้มากกว่าสุตทวิวิกเขป ว่ามีคะราสแด

ตั้งมานชกาญี เหาสุททิก.เขปดย ลพัธิเป็นคราสส.งคูลี ตราไว้

(๕๘) คัรวีพิมพ์ลง เอกสารสาขาคัลลย เคยเป็นวาหุณไม่สิ้น คอยังมีแสงสว่างอยู่เท่าจำนวนเวลาที่สุริยโคจรนั้น

(๕๘) ตั้งเกณฑ์ ๓๒ เขาสุทธีวิกเขปlob เคษเฮอาฉาอาราหุ ๖ หัสนี้ ๑, ๒, ๓, ๖, ๘, ๑๑, ลยทวัมหนานาที่ไปโดยลาคัยฉาया ถ้าฉาयाโตเฮอลยมีไ้ ให้กาไว้ที่ ฉาयाอันเคษเฮา ๖๐ คุณ ขวกมหวานาที่ขึ้น เขาตัวฉาयाที่กานนั้นมาหาร ลัพพ์เป็ ๓ มหวานาที่ ถ้าเคษคุณย์ (๐) ลงห้องโกให้เฮาเลขฐานมหวานาที่ตั้ง เฮาฉาयाห้องถัด ไปมาหาร ถ้าเป็นคุณย์ห้องสุดท้าย ไม่มีทวัหารถัดไป ให้เฮาตัวฉาयाห้องสุดท้ายนั้นเป็น ทวัหาร ลัพพ์เป็ ๓ มหวานาที่แล

จึงให้นับแต่ฉายาปฐมไปว่า ๑, ๒, ๓, ฯลฯ จนถึงหลังฉายาภิภาวันนั้น นับได้เท่าใด ยกมาทั้งไว้ข้างบนมหาวินาห์ที่เป็นมหานาห์ มหานาห์และมหาวินาห์ขึ้น ชื่อ สถิตยัศวรรส ทราไว้ (เกณฑ์ ๓๒ นี้ ในตำราเดิมเป็น ๓๑ ไตรรุ่นหลังเห็นว่า ๓๑ อ่อนไป จึงเดิมเป็น ๓๒ จะใช้อย่างเก่า ๓๑ ก็ได้)

(๖๐) ทั้งสถิตยัศวรรสทั้งสองฐาน เอา ๒ หารฐานบนลัพธ์เป็นมหานาห์ เศษเอา ๖๐ คุณ เอาผลคูณมาบวกฐานมหาวินาห์ แล้วเอา ๒ หาร ลัพธ์เป็นมหาวินาห์ ลัพธ์ทั้งสองฐานนี้ ชื่อสถิตยัศวรรสหรือสถิตยัศวรรส ทราไว้

(๖๑) แล้วให้พิจารณาอยู่ที่คำนวณมาแล้วในข้อ ๓๙ นั้นว่าเป็นคตหรือเป็นเอษฐ ถ้าเป็นคตให้ตั้งอมาวสี เอาสถิตยัศวรรส ลัพธ์เป็นมัธยมประเวสกาล ทราไว้

ตั้งอมาวสี เอาสถิตยัศวรรสบวกลัพธ์เป็นมัธยมโมกษกาล ทราไว้

(๖๒) ถ้าเป็นเอษฐ ให้ตั้งลัมพวิจกมโปรรวะ เอาสถิตยัศวรรส ลัพธ์เป็นมัธยมประเวสกาล ทราไว้

ตั้งลัมพวิจกมโปรรวะ เอาสถิตยัศวรรสบวก ลัพธ์เป็นมัธยม โมกษกาล ทราไว้

(๖๓) ตั้งมัธยมประเวสกาล เอาหินาณลบ ถ้ายกมิได้เป็นคตคราส ถ้ายกได้เป็นเอษฐคราส ชื่อสุทธประเวสกาล ทราไว้

(๖๔) ตั้งมัธยมโมกษกาล เอาหินาณลบ ถ้ายกมิได้ เป็นคตคราส ถ้ายกได้เป็นเอษฐคราส ชื่อสุทธโมกษกาล ทราไว้

เขกัมภีร์สารนิภแต่เพียงนี้

๑ ต่อไปนี้เป็นวิธีหาเวลาและชั้นฉาย เวลามาฬิกา และชื่อแห่งคราส เป็นแบบที่ท่านโหราจารย์เรียบเรียงเพิ่มเติมขึ้นไว้ เมื่อทักทายตำราสารนิภ ถึงนี้ ÷

๑ ถ้าจะทำชั้นฉายเมื่อแรกจับ ให้เอาหินาณตั้ง เอา ๖๐ คุณมหานาห์ บวกวินาห์ขึ้น แล้วเอา ๗ คุณ เป็นพลอักษร ทราไว้

ทั้งสุทธประวัติกาล ถ้าเป็นคตคราส เขา ๖๐ คุณมทานาที่ ขวกมหาวินาที่ขึ้น
เป็นพลหาร ทราไว้

ถ้าเอษฐคราส เขาสุทธประวัติกาลลบทินาณ เคยเขา ๖๐ คุณมทานาที่ ขวก
มหาวินาที่ขึ้น เป็นพลหาร ทราไว้

ทั้งพลอักษร เขาพลหารมาหาร ลัพธ์เป็นฉาษา เคยเขา ๑๕ คุณเขาพลหารมา
หาร ลัพธ์เป็นองคฺลี เคยเขา ๔ คุณ เขาพลหารมาหาร ลัพธ์เป็นเมลักข์แล้วเอามา
ฉาษามาวอกด้วยฉาษาที่คำนวณแล้วเอา ๗ ลบที่ขึ้นฉาษา เป็นวิสุทธิฉาษาเมื่อแรกจับแล

๑ ถ้าจะทำขึ้นฉาษาเมื่อเวลาปล่อย ให้ทั้งสุทธโมกษกาล ถ้าเป็นคตคราส เขา
๖๐ คุณมทานาที่ ขวกมหาวินาที่เข้า เป็นพลหาร ทราไว้

ถ้าเอษฐคราส เขาสุทธโมกษกาลลบทินาณ แล้วเอา ๖๐ คุณมทานาที่ ขวก
มหาวินาที่เข้า เป็นพลหาร ทราไว้

๑ ทั้งพลอักษรเขาพลหารมาหาร ลัพธ์เป็นฉาษา เคยเขา ๑๕ คุณ เขาพลหาร
มาหารแล้ว ลัพธ์เป็นองคฺลี เคยเขา ๔ คุณ เขาพลหารมาหาร ลัพธ์เป็นเมลักข์แล้ว
เอามาฉาษาอาทิศย์ ในเวลาเที่ยงวันมาวอกด้วยฉาษาที่คำนวณ แล้วเอา ๗ ลบที่
ขึ้นฉาษา เป็นวิสุทธิฉาษาเมื่อเวลาปล่อยแล

๑ ถ้าจะทำเป็นเวลามาฬิกา ให้รู้โมงนาที่ ให้เอา ๔ คุณมทานาที่ ถ้ามีบาท
ขวกขึ้น แล้วเอา ๑๐ หาร ลัพธ์เป็นนาฬิกา เคยเป็นบาทแล

๑ ถ้าจะรู้ว่าพระราหุจับพระอาทิตย์พระจันทร์ เป็นคราสอย่างไร ? ให้เอากำนวนที่
กินมีลันนั้น มาลบจันทร์พิมพ์ๆ ถ้าเหลืออยู่เท่าใด ว่าพระราหุกินพระอาทิตย์ พระจันทร์
เท่านั้น

ถ้ากิน ๑ ถึง ๘ ว่ากินส่วนหนึ่งยังเหลือ ๓ ส่วน เรียกขาทคราส ถ้ากิน ๘ ถึง
๑๖ ว่ากินกึ่งดวงเรียกอัทศคราส ถ้ากิน ๑๗ ถึง ๒๔ ว่ากิน ๓ ส่วน ยังเหลือส่วนหนึ่ง
เรียกว่าเพ็ชคราส ถ้ากินแต่ ๒๔ ถึง ๓๒ ว่ากินสิ้นดวงเรียกสุฟคราส

๑ ต่อไปนี้เป็นอุทาหรณ์ในการคำนวณจันทรปราคา และสุริยปราคาไว้ให้ดูเป็นตัวอย่าง ผู้เขียนควรใช้ตำราเป็นสองเล่มเป็นที่ศึกษา คือให้อ่านตำราไปเล่ม ๑ กฎวิธีทำคำนวณไปเล่ม ๑ ดูไปตามลำดับหัวข้อจะสะดวกมาก เมื่อเข้าใจแล้วก็ลองทำคำนวณสอยดูกับตำรานั้นก่อน เมื่อเห็นว่าถูกต้องดีแล้ว จึงเอาวันที่มีจันทรปราคาและสุริยปราคา ตามที่โหรบันทึกไว้ หรือในปฏิทินที่มีกำหนดวันมีจันทรปราคาและสุริยปราคาที่ล่วงแล้ว มาทำการสอยดูก็ได้ เมื่อได้ผลใกล้เคียงถูกต้องกันแล้ว ก็ให้ทำคำนวณในกาลเบื้องหน้าต่อไป คือให้ตรวจดู ราศี องศา ลิบกา ของพระเคราะห์ทั้งสามนั้น อันมีแจ้งอยู่ในปฏิทินโหร ตามวิธีการที่กล่าวมาแล้วในเบื้องต้นนั้นเทอญ.

ตัวอย่างคำนวณจันทรปราคา

วันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๓๘

ตรงกับวันศุกร์ เดือนสี่แรมหนึ่งค่ำ ปีมะแมสัปดาห์ จุลศักราช ๑๒๕๗

สุทินนับแต่วันนี้ ๑๕ เมษายน จนถึงวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ ได้ ๓๒๐

สมผลอาทิตย์ดังนี้ :

วันที่ ๒๖ (ขึ้น ๑๔ ค่ำ)	ราศี ๑๐	องศา ๑๕	ลิบกา ๒๔
,, ๒๗ (ขึ้น ๑๕ ค่ำ)	,, ๑๐	,, ๑๖	,, ๒๗
,, ๒๘ (แรม ๑ ค่ำ)	,, ๑๐	,, ๑๗	,, ๒๖

สมผลจันทรดังนี้

วันที่ ๒๖ (วันพุธ)	,, ๓	,, ๑๘	,, ๔๘
,, ๒๗ (พฤหัสบดี)	,, ๔	,, ๒	,, ๔๖
,, ๒๘ (ศุกร์)	,, ๔	,, ๑๖	,, ๕๐

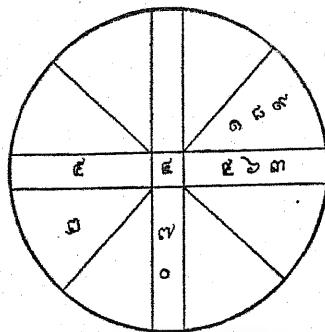
สมผลราหู ดังนี้ :

วันที่ ๒๘	,, ๑๐	,, ๑๐	,, ๓๘
วันที่ ๒๖ ฤกษ์จันทร์ ๘	นาฬฤกษ์ ๘	คี่ ๑๒	นาฬคี่ ๔๗

๒๖

๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐

มีดวงพระเคราะห์ดังนี้

พระฤกษ์ อธิษฐาน ๕๕๕๕๕๕๕๕

สทิน ๓๒๐

วันที่ ๒๖ เพียร ๕ ๕ ๑๖ ๒๐ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐

+ เพียร วันที่ ๒๖ บอกว่าจะมีเงินทวีปราคา

+ คดี วันที่ ๒๘ บอกว่าจะมีเงินทวีปราคา

พระฤกษ์ อธิษฐาน วันที่ ๒๘ มีดังนี้

(วิธีคำนวณเพื่อสะกดแก้วมณีให้ใช้ได้ตัวเลขโรมัน)

อาทิตย์ ๓๗ x ๖๐ = ๑๐๒๐ + ๒๖ = ๑๐๔๖

๑๐๔๖ ÷ ๒๐๐ = ๕ เศษ ๔๖ เพิ่มลัพท์เป็น ๖

จันทร์ ๑๖ x ๖๐ = ๙๖๐ + ๕๐ = ๑๐๑๐

๑๐๑๐ ÷ ๒๐๐ = ๕ เศษ ๑๑ เพิ่มลัพท์เป็น ๖

ราหู ๑๐ x ๖๐ = ๖๐๐ + ๓๘ = ๖๓๘

๖๓๘ ÷ ๒๐๐ = ๓ เศษ ๓๘ เพิ่มลัพท์เป็น ๔

จันทร์และอาทิตย์อยู่ดวงที่ ๖ ด้วยกันทั้งสองฝ่าย

ราหูและอาทิตย์อยู่ดวงที่ ๔ ใกล้เคียงกัน

(ก) จตุศักราช $๑๒๕๗ + ๕๖๐ = ๑๘๑๗$ เป็นมหาศักราช

$$๑๘๑๗ - ๑๐๖๕ = ๗๕๒ \quad \text{เป็นทวีป}$$

๗๕๒ x ๓๖๕ = ๒๗๔๔๘๐ เป็นวัน

$๗๕๒ \times ๑๕ = ๑๑๒๘๐$ เป็นมหรณพ

$652 \times 31 = 20312$ เป็นพหุคูณ

$๗๕๒ \times ๓๐ = ๒๒๕๖๐$ เป็นผลอักษร

$$\ln 440 + 0.01 = \ln 440.44$$

$$100 + 10 = 110 \div 10 = 11 \text{ ரூப.}$$

$$\text{ହନନେଇ} + \text{ମଣିବ} = \text{ହନବେଇ} \div 10 = \text{ମଣିବ ମୈତ୍ର ହେବ}$$

$$1250 \div 50 = 25$$

$$\text{ഇരുപതു} + \text{ഒരു} = \text{ഇരുപത്തൊന്ന്}$$

$$\text{ഇരുപത്തൊന്ന്} + \text{നാല്} = \text{ഇരുപത്തിയഞ്ച്}$$

$$\log 1000 + \log 10 = \log 10000$$

๓๗๕๑๕๓ เป็นอณูทิน

(๑) พรรคอนุรักษ สุทิน เป็นอนุทิน

$$4x^2 + 9y^2 + 16z^2 - 12xyz = 0$$

(๒๓) อุณพิน

$$\text{ഇന്ത്യയിലെ} - ൧ \times \text{ഭൂപ്രദേശങ്ങൾ} = \text{വെള്ളപ്പൊക്കങ്ങൾ}^+$$

๑๖๒๗/๑๔๓๖ เป็นพลอาทิตย์ (อัคราภิกรรม)

(๓) อุตสาหกรรม

$$\ln \frac{a}{b} = \ln a - \ln b \quad \ln \frac{a}{b} = \ln a - \ln b \quad \ln \frac{a}{b} = \ln a - \ln b \quad \ln \frac{a}{b} = \ln a - \ln b \quad \ln \frac{a}{b} = \ln a - \ln b$$

๒๑๗๕๒๔๔๔๔ เป็นพจนานุกรม

(๔) อุณทิกน

$$\text{ଅନୁପାତ} - ୧ \times ୧୧୯୯୯୯୯୯ = ୧୯୯୯୯୯୯୯ + ୧୯୯୯୯୯୯୯$$

∴ ๑๘๓๘๕๒๖ เป็นพลอย

(๕) อุณหิณ

ඔබගේ වැටුප් - ෧ x ෩෨෦෦෦ = ෩෨෦෦෦ + ෩෨෦෦෦

∴ ๘๗๕๕๕๕ เป็นพหุคูณ (อัตราส่วน)

ทำนุชยม

(๖) พลอากาศ

১৬৭৭/১৬৭৮ + ১৬৭৮/১৬৭৯ ÷ ১৬৭৯ = ১৬৭৭ : ১৬৭৯

.. ๑๘๙๐๕ เป็นมัตถยมอาทิกตย์ปฐม

(๑) มัชฌิมนิกาย

๑๘๙๐๔ + ๕๙ = ๑๘๙๖๓ เป็นมัชฌิมกาคิทยัตถ์

(๘) พลจันทร

$\text{புதுச்சேரி} + \text{மென்} \div 100 = 100\% \text{ ரீதி மிச்சம்}$

๙. เศษ ๗๖ ๘๓ เป็นมัลลิกมจันทรปฐุม

(๔) มัลลยพจนานุกรม

$๗๖๘๓ + ๗๙๐ = ๘๔๗๓$ เป็นมีชัยนันทารัตน

(၁၀) မာဇုတ်

$$0.89 \times 10^6 + 0.714 \div 100 = 0.89714 \times 10^6$$

∴ តើ ២០ ១៣០ បើ ឈប់ មុន រៀប រៀន

(๑๑) มัธยมพอที่จะรู้

$$x \bmod n + m = x \bmod m \text{ เป็นนิยามของค่าที่ขี้ขลาด}$$

(๑๒) พลวาท

$$๘๓๔๙๙๔ - ๘๐๑๔ \div ๒๑๖๐๐ = ๔๐ \text{ เศษ } ๒๙๙๐$$

\therefore ๒๙๙๐ เป็นมัลยมวาทปฐม

(๑๓) มัลยมวาทปฐม

$$๒๙๙๐ + ๓ = ๒๙๙๓ \text{ เป็นมัลยมวาททุติย}$$

ทำสมมุติ

(๑๔) มัลยมวาทิกษปฐม

$$๑๙๙๐๔ - ๔๖๘๐ \div ๕๔๐๐ = ๒ \text{ โกลัง เศษ } ๓๔๒๔$$

\therefore เศษ ๓๔๒๔ เป็นปฐมภู

(๑๕) ปฐมภู

$$๓๔๒๔ \div ๑๐๐๐ = ๓ \text{ เป็นฉัณฑ์ เศษ } ๔๒๔ \text{ เป็นทุติยภู}$$

$$\text{ควาบาทัฉัณฑ์ฐานบนลบฐานต่ำ } ๑๑๘ - ๙๘ = ๒๐$$

$$\text{ทุติยภู } ๔๒๔ \times ๒๐ \div ๑๐๐๐ = ๘ \text{ เศษ } ๔๘๐$$

$$\text{ควาบาทัฉัณฑ์ } ๙๘ + ๘ = ๑๐๖ \text{ เป็นวิฤตผล โกลัง } ๒ \text{ ต้องบวก}$$

$$\text{มัลยมวาทิกษปฐม } ๑๙๙๐๔ + ๑๐๖ = ๑๙๙๑๐ \text{ เป็นสมมุติวาทิกษปฐม}$$

(๑๖) มัลยมวาทิกษทุติย

$$๑๙๙๑๐ - ๔๖๘๐ \div ๕๔๐๐ = ๒ \text{ เศษ } ๓๔๘๓ \text{ (โกลัง } ๒)$$

\therefore เศษ ๓๔๘๓ เป็นปฐมภู

$$๓๔๘๓ \div ๑๐๐๐ = ๓ \text{ เป็นฉัณฑ์ เศษ } ๔๘๓ \text{ เป็นทุติยภู}$$

$$\text{ควาบาทัฉัณฑ์ฐานบนลบฐานต่ำ } ๑๑๘ - ๙๘ = ๒๐$$

$$๔๘๓ \times ๒๐ \div ๑๐๐๐ = ๙ \text{ เศษ } ๖๖๐$$

$$๙๘ + ๙ = ๑๐๗ \text{ วิฤตผล โกลัง } ๒ \text{ ต้องบวก}$$

$$๑๙๙๑๐ + ๑๐๗ = ๑๙๙๒๐ \text{ เป็นสมมุติวาทิกษทุติย}$$

(๑๗) มัธยมจันทร์ปฐม

$$๗๖๘๓ + ๒๑๖๐๐ - ๒๐๑๗๐ = ๙๗๑๓$$

$$๙๗๑๓ \div ๕๔๐๐ = ๑ \text{ โกลีรี เศษ } ๓๗๑๓ \text{ ไม่เป็นฤกษ์}$$

$$๕๔๐๐ - ๓๗๑๓ = ๑๖๘๗ \text{ เป็นปฐมฤกษ์}$$

(๑๘) ปฐมฤกษ์

$$๑๖๘๗ \div ๑๐๐๐ = ๑ \text{ เป็นฉัตร เศษ } ๖๘๗ \text{ เป็นทุติยฤกษ์}$$

$$\text{ฉายาเท่าฉัตรฐานบนลงฉายาฐานต่ำ } ๑๖๕ - ๘๗ = ๗๘$$

$$๖๘๗ \times ๗๘ \div ๑๐๐๐ = ๕๓ \text{ เศษ } ๕๘๖$$

$$๘๗ + ๕๓ = ๑๔๐ \text{ เป็นจันทร์ฤกษ์ผล (โกลีรี ๑ ต้องลบ)}$$

$$๗๖๘๓ - ๑๔๐ = ๗๕๔๓ \text{ เป็นสมมุติจันทร์ปฐม}$$

(๑๙) มัธยมจันทร์ทุติย

$$๘๔๗๓ + ๒๑๖๐๐ - ๒๐๑๗๗ = ๙๕๑๕๖$$

$$๙๕๑๕๖ \div ๕๔๐๐ = ๑ \text{ โกลีรี เศษ } ๔๑๑๖ \text{ ไม่เป็นฤกษ์}$$

$$๕๔๐๐ - ๔๑๑๖ = ๑๒๘๔ \text{ เป็นปฐมฤกษ์}$$

$$๑๒๘๔ \div ๑๐๐๐ = ๐ \text{ เป็นฉัตร เศษ } ๑๒๘๔ \text{ เป็นทุติยฤกษ์}$$

$$\text{ฉัตร ๐ ฉายาฐานแรก } ๘๗ \text{ ฤกษ์ทุติยฤกษ์}$$

$$๑๒๘๔ \times ๘๗ \text{ ฉายา } \div ๑๐๐๐ = ๑๑๑ \text{ เศษ } ๖๔๘$$

$$\text{ลัพท์ไม่ต้งบวกด้วยฉายา เป็นจันทร์ฤกษ์ผลที่เกียว}$$

$$\therefore ๑๑๑ \text{ เป็นจันทร์ฤกษ์ผล (โกลีรี ๑ ชั้ระณเฑียรต้องลบ)}$$

$$๘๔๗๓ - ๑๑๑ = ๘๓๖๒ \text{ เป็นสมมุติจันทร์ทุติย}$$

(๒๐) ทวี มัธยมราหูปฐม

$$๒๑๖๐๐ - ๒๙๘๐ = ๑๘๖๒๐ \text{ เป็นสมมุติราหูปฐม}$$

(๒๑) ทวี มัธยมราหูทุติย

$$๒๑๖๐๐ - ๒๙๘๓ = ๑๘๖๑๗ \text{ เป็นสมมุติราหูทุติย}$$

จบสุริยาตราสารัมภ์

ทำจำนวนจันทรปราสาทต่อไป

- (๒๒) มัชฌิมอาทิตย์ทุกติย มัชฌิมอาทิตย์ปฐม
 $๑๘๙๖๓ - ๑๘๙๐๔ = ๕๙$ วัฏกฤติ
- (๒๓) สมุสอาทิตย์ทุกติย สมุสอาทิตย์ปฐม
 $๑๙๐๗๐ - ๑๙๐๑๐ = ๖๐$ วัฏกฤตฤกฤติ
- (๒๔) มัชฌิมจันทร์ทุกติย มัชฌิมจันทร์ปฐม
 $๘๔๗๐ - ๗๖๘๓ = ๗๘๗$ จันทรฤกฤติ
- (๒๕) สมุสจันทร์ทุกติย สมุสจันทร์ปฐม
 $๘๓๙๕ - ๗๕๔๓ = ๘๕๒$ จันทรฤกฤตฤกฤติ
- (๒๖) จันทรฤกฤตฤกฤติ วัฏกฤตฤกฤติ
 $๘๕๒ - ๖๐ = ๗๙๒$ ภูจันทร์
- (๒๗) สมุสอาทิตย์ปฐม
 $๑๙๐๑๐ + ๑๐๘๐๐ \div ๒๑๖๐๐ = ๑$ เกษ ๘๒๑๐
 เกษ ๘๒๑๐ เป็นฉาบาเคราะห์
- (๒๘) ฉาบาเคราะห์ สมุสจันทร์ปฐม
 $๘๒๑๐ - ๗๕๔๓ = ๖๖๗$ เคราะห์หีนตกฤดา
- (๒๙) เคราะห์หีนตกฤดา
 $๖๖๗ \times ๖๐ \div ๗๙๒ = ๕๐$ มหานาฬิก เกษ ๔๒๐
 $๔๒๐ \times ๖๐ \div ๗๙๒ = ๓๑$ มหาวินาที เกษ ๖๘๔ (อัมภาภิกรรม)
 $\therefore \left. \begin{array}{l} ๕๐ \text{ มหานาฬิก} \\ ๓๑ \text{ มหาวินาที} \end{array} \right\} \text{เป็นปฐมมี จันทรเต็มดวง}$
- (๓๐) ปุณมี $๕๐ \times ๖๐ = ๓๐๐๐ + ๓๒ = ๓๐๓๒$
 $๓๒ \times ๖๐ = ๑๙๒๐ \div ๖๐ = ๓๒$
 $๓๐๓๒ \div ๖๐ = ๕๐$ เกษ ๓๒ (อัมภา) เกษ
 $\therefore ๕๑$ เป็นสมรวิฤดา

- (๓๑) ปัญหา $50 \times 852 = 42600 + 444 = 43044$
 $32 \times 852 = 27264 \div 60 = 454$ เศษ 44
 $43044 \div 60 = 717$ เศษ 34 (อีตมา) เศษ
 $\therefore 717$ เป็น สมจันทร์กฤดา
- (๓๒) ปัญหา $50 \times 3 = 150 + 2 = 152 \div 60 = 2$ เศษ 32
 $32 \times 3 = 96 \div 60 = 1$ เศษ 36 (อีตมา) เศษ
 $\therefore 2$ เศษ 32 (อีตมา) = 3 เป็นสมรพาทฤดา

ทำพินิจต่อไป

- (๓๓) ฉายาเคราะห์ที่ สมรพาทฤดา
 $8210 + 51 = 8261$ ทักกถาวรี
- (๓๔) สมุสจันทร์ปฐม สมจันทร์กฤดา
 $7543 + 717 = 8260$ ทักกถาจันทร์
 ทักกถาวรีกับทักกถาจันทร์เท่ากัน, ว่าคำนวณมาถูกแล้ว
- (๓๕) สมุสราหุปฐม สมกฤดา
 $18620 - 3 = 18617$ ทักกถาราม
- (๓๖) ทักกถาราม ทักกถาจันทร์
 $18617 - 8261 = 10356$
 $10356 \div 5400 = 1$ เป็นโกถัง เศษ 4956
 โกถัง 1 เศษยังไม่เป็นราหุฯ ต้องเอาเศษลบเชิงหารก่อน
 $5400 - 4956 = 444$ เป็นราหุฯ
 444 เอา 720 หารไม่ได้ มีควาส
 จันทร์ฤกคฤกคิเป็น 852 มากกว่าราหุฯ มีควาส
 โกถัง 1 ข้างขึ้นอุก ทักกถาจันทร์ลบคักกถารามได้เป็นสุภาพ

(๓๗) ราหูฤๅ

$$๔๔๔ \times ๙ \div ๒ = ๑๙๙๘ \div ๖๐ = ๓๓ \text{ เศษ } ๑๘$$

∴ ๓๓ มหานาถิกับ ๑๘ มหาวินาที เป็นราหูฤๅ

(๓๘) จันทรภักตฤๅ

$$๓๑ \times ๙๕๒ = ๒๙๕๑๒ \div ๗๕๐ = ๓๙ \text{ เศษ } ๓๕๒$$

$$๓๔๒ \times ๖๐ = ๒๐๕๒๐ \div ๗๕๐ = ๒๕ \text{ เศษ } ๓๗๐ \text{ (อัมมา)}$$

∴ ๓๓ มหานาถิกับ ๒๖ มหาวินาที เป็นจันทรภักต

(๓๙) จันทรภักต

$$๓๓ \times ๕ = ๑๖๕ + ๒ = ๑๖๗ \div ๒ = ๘๓ \text{ มหานาถิกับ เศษ } ๑$$

$$๒๖ \times ๕ = ๑๓๐ \div ๖๐ = ๒ \text{ เศษ } ๑๐$$

$$๑ \times ๖๐ = ๖๐ + ๑๐ = ๗๐ \div ๒ = ๓๕$$

∴ ๘๓ มหานาถิกับ ๓๕ มหาวินาที เป็นจันทรภักต

(๔๐) จันทรภักต

$$๓๓ \div ๒ = ๑๖ \text{ เศษ } ๑ \times ๖๐ = ๖๐$$

$$๒๖ + ๖๐ = ๘๖ \div ๒ = ๔๓$$

∴ ๑๖ มหานาถิกับ ๔๓ มหาวินาที เป็นจันทรภักต

(๔๑) ราหูภักต

$$๘๓ \div ๒ = ๔๑ \text{ เศษ } ๑ \times ๖๐ = ๖๐$$

$$๓๕ + ๖๐ = ๙๕ \div ๒ = ๔๗ \text{ เศษ } ๑ \text{ (อัมมา)}$$

∴ ๔๑ มหานาถิกับ ๔๗ มหาวินาที เป็นจันทรภักต

(๔๒) เกษตรมหานาถิกับ ราหูฤๅ

$$๕๔ \quad - \quad ๓๓ \quad = \quad ๒๐ \text{ (เอาฉาบาธาฤๅ)}$$

$$๐ \quad - \quad ๑๘ \quad = \quad ๔๒$$

$$๒๐ - ๑ = ๑๙ - ๑ = ๑๘ - ๒ = ๑๖ - ๓ = ๑๓ - ๔ = ๙ - ๕ = ๔ - ๖$$

ทวิ ๖ ที่ภาไว้ลยไม่ได้เป็นทวิหาร นับฉาบาได้ ๖ ห้อง

$$๕ \times ๖๐ = ๓๐๐ + ๔๒ = ๓๔๒ \div ๖๐ = ๕๗ \text{ มหาวินาฬิ}$$

$\therefore \left. \begin{array}{l} ๖ \\ ๕๗ \end{array} \right\}$ คือ ๖ มหานคร กับ ๕๗ มหาวินาฬิ เป็นมูลมหานคร

(๔๓) มูลมหานคร

$$\begin{array}{l} ๖ \div ๒ = ๓ \\ ๕๗ \div ๒ = ๒๘ \text{ เศษ } ๑ \end{array} \left| \begin{array}{l} ๓ \\ ๒๘ \end{array} \right\} \text{ เป็นคิตถมหานคร}$$

(๔๔) ปุณมี คิตถ

$$\begin{array}{rcl} ๕๐ & - & ๓ = ๔๗ \\ ๓๒ & - & ๒๘ = ๔ \end{array} \left\} \text{ เป็นปรัสถลหมานคร}$$

(๔๕) ปุณมี คิตถ

$$\begin{array}{rcl} ๕๐ & + & ๓ = ๕๔ \\ ๓๒ & + & ๒๘ = ๐ \end{array} \left\} \text{ เป็นมุขลหมานคร}$$

(๔๖) คักกลาวี

$$๔๒๑๖ \div ๑๘๐๐ = ๔ \text{ เศษ } ๑๐๑๖ \text{ เศษเป็นภาคกฤดา}$$

ชาทิพย์อยู่ว่า ๓๐ ชิงศา ๑๗ ลิปดา ๒๖

อินโตณณวาคีชาทิพย์อยู่ ๒๗๒ อินโตณมาสัท ๓๒๖

$$\therefore ๓๒๖ - ๒๗๒ = ๕๔$$

$$\text{ภาคกฤดา } ๑๐๑๖ \times ๕๔ = ๕๔๗๙๔ \div ๑๘๐๐ = ๓๐ \text{ เศษ } ๑๔๙๔$$

$$๒๗๒ + ๒๔๔ + ๒๔๔ + ๒๗๒ + ๓๑๒ + ๓๓๔ = ๑๖๗๘ \text{ มีสถิการ}$$

$$๑๖๗๘ + ๓๐ = ๑๗๐๘ \div ๖๐ = ๒๘ \text{ เศษ } ๒๘$$

$\therefore ๒๘$ มหานคร กับ ๒๘ มหาวินาฬิ เป็นทินประมาณ

$$\begin{array}{l} (๔๗) \quad ๒๘ \div ๒ = ๑๔ \\ ๒๘ \div ๒ = ๑๔ \text{ เศษ } ๑ \text{ (ชัณมา)} \end{array} \left| \begin{array}{l} ๑๔ \\ ๑๕ \end{array} \right\} \text{ ชัณทินาณ}$$

(๔๘) มหานครวันหนึ่ง

$$\begin{array}{rcl} ๖๐ & - & ๒๘ = ๓๒ \\ ๐ & - & ๒๘ = ๓๒ \end{array} \left| \begin{array}{l} ๓๒ \\ ๓๒ \end{array} \right\} \text{ ชัณทินาณ}$$

(๔๘) รัตติประมาณ

$$๓๑ \div ๒ = ๑๕ \text{ เศษ } ๑ \quad \text{เศษ } ๑ \times ๖๐ = ๖๐$$

$$๓๑ + ๖๐ = ๙๑ \div ๒ = ๔๕ \text{ เศษ } ๑$$

\therefore ๑๕ มหานาฬิก ๔๕ มหาวินาที เป็นนิสาณ

ปรัสถ	ทินประมาณ	นิสาณ	แรกจัน
-------	-----------	-------	--------

$$๔๗ - ๒๘ = ๑๙ - ๑๕ = ๒$$

$$๔ - ๒๙ = ๓๕ - ๔๕ = ๕๐$$

มุกชกลท	ทินประมาณ	นิสาณ	ปล่อย
---------	-----------	-------	-------

$$๕๔ - ๒๘ = ๒๕ - ๑๕ = ๙$$

$$๐ - ๒๙ = ๓๑ - ๔๕ = ๔๖$$

ถ้าเรารู้เวลากึ่งคราส ให้เอาเวลาแรกจัน ลบเวลาปล่อย แล้วเอา ๒ หาร ได้ผลเท่าใด เอาไปบวกกับเวลาแรกจัน ลัพธ์เป็นเวลากึ่งคราส เรียกอัมคราส (แบบเดิมไม่มีเขียนเพิ่มเติมลงไว้)

๑ เมื่อจะทำมหานาฬิกและมหาวินาทีเป็นเวลานานพิจารณาพิการรวมค่าให้เทียบเวลากันดังนี้

$$๖๐ \text{ มหานาฬิก} = ๒๔ \text{ ชั่วโมง}$$

$$๖๐ \text{ ,,} = ๒๔ \times ๖๐ = ๑๔๔๐ \text{ นาที}$$

$$\therefore ๑ \text{ ,,} = ๒๔ \times ๖๐ \div ๖๐ = ๒๔ \text{ นาที}$$

$$๖๐ \text{ มหานาฬิก} = ๒๔ \text{ . นาที}$$

$$๖๐ \text{ ,,} = ๒๔ \times ๖๐ = ๑๔๔๐ \text{ วินาที}$$

$$\therefore ๑ \text{ ,,} = ๒๔ \times ๖๐ \div ๖๐ = ๒๔ \text{ วินาที}$$

$$\therefore ๑ \text{ มหานาฬิก} = ๒๔ \text{ นาที } ๑ \text{ มหาวินาที} = ๒๔ \text{ วินาที}$$

๑ ถ้าจะทำเวลาแรกจัน เป็นเวลานานพิจารณาพิการรวมค่า ให้เอา ๒๔ คณมหานาฬิกและมหาวินาที เวลาแรกจันเข้าทั้งสองฐาน แล้วเอา ๖๐ หาร ฐานวินาที ลัพธ์บวกฐานมหานาฬิก เศษเป็นวินาที ฐานมหานาฬิก เอา ๖๐ หาร ลัพธ์เป็นโมง เศษเป็นนาที

ถ้าจะทำเวลาปล่อยให้เต็มหอนาฬิกาและมหาวิทยาลัยเวลาปล่อย แล้วเอา ๒๔ คูณทั้ง สองฐาน ทำอย่างเดียวกันที่ทำมาแล้วเมื่อแรกจับนั้น ถ้าที่ทำมาแล้วเอานิสาคมลบต่อจาก หินประมาณได้ ให้นับแต่เวลา ๑๘.๐๐ นาฬิกาเป็นต้นไป ถ้าเอานิสาคมลบได้ ให้นับแต่ เวลา ๒๔ ๐๐ นาฬิกาเป็นต้นไป

ตัวอย่างทำเวลาแรกจับตามที่กำหนดมาแล้วดังนี้

$$๒ \times ๒๔ = ๔๘ + ๒๐ \div ๖๐ = ๑ \text{ เศษ } ๘$$

$$๕๐ \times ๒๔ \div ๖๐ = ๒๐$$

∴ เวลาแรกจับ ๑ นาฬิกา ๘ นาที

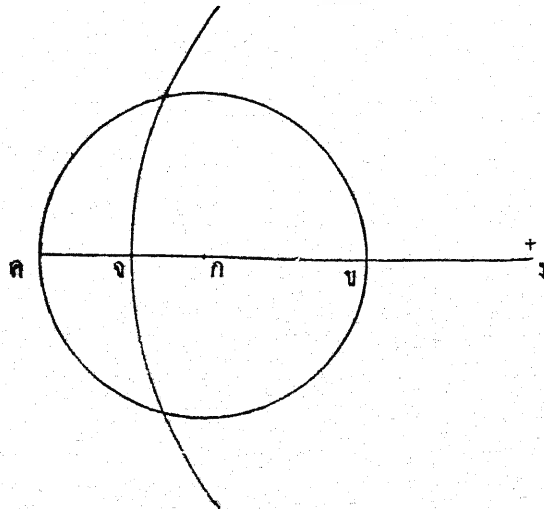
ตัวอย่างทำเวลาปล่อยตามที่กำหนดมาแล้ว

$$๘ \times ๒๔ = ๒๐๘ + ๑๘ \div ๖๐ = ๓ \text{ เศษ } ๕๔$$

$$๔๖ \times ๒๔ \div ๖๐ = ๑๘ \text{ เศษ } ๒๔$$

∴ เวลาปล่อย ๓ นาฬิกา ๕๔ นาที ๒๔ วินาที

รูปจันทร์เพ็ญเข้าในวงราหูข้อ ๔๐ ดังนี้

- (๑) ก ข เป็นศูนย์กลางเงินทวีพัน = ๓๓ ม.น ๒๖ ม.ว
 (๒) ก ข เป็นล้านเงินทวี = ๑๖ ม.น ๔๓ ม.ว
 (๓) ก ง เป็นราหวิกขิป = ๓๓ ม.น ๑๘ ม.ว
 (๔) ง เป็นที่กาไว
 (๕) จ ง เป็นล้านราห = ๔๑ ม.น ๔๘ ม.ว
 (๖) ค จ เป็นราหกนิไมลีน = ๘ ม.น ๑๓ ม.ว
 (๗) ข จ เป็นราหกนิลีนไป = ๒๕ ม.น ๑๓ ม.ว

ตัวอย่างทำชั้นฉาวยเมื่อแรกจับและปล่อยดังนี้

นิสาคม แรกจับ

$$\begin{array}{rcl} ๑๕ & - & ๒ = ๑๓ \\ ๔๖ & - & ๔๘ = ๕๘ \end{array} \left| \begin{array}{l} ๑๓ \times ๖๐ = ๗๘๐ \\ ๕๘ + ๗๘๐ = ๘๓๘ \end{array} \right. \text{เป็นผลหารแรกจับ}$$

นิสาคม ปล่อย

$$\begin{array}{rcl} ๑๕ & & ๘ = ๖ \\ ๔๖ & & ๔๖ = ๐ \end{array} \left| \begin{array}{l} ๖ \times ๖๐ = ๓๖๐ \\ ๐ + ๓๖๐ = ๓๖๐ \end{array} \right. \text{ผลหารเมื่อปล่อย}$$

นิสาคม

$$\begin{array}{rcl} ๑๕ \times ๖๐ = ๙๐๐ \\ ๔๖ + ๙๐๐ = ๙๔๖ \end{array} \left| \begin{array}{l} ๙๔๖ \times ๗ = ๖๖๒๒ \end{array} \right. \text{ผลอีกยว}$$

$$๖๖๒๒ \div ๘๓๘ = ๘ \text{ ฉาวย เกษ ๓๙๘}$$

$$๓๙๘ \times ๑๕ \div ๘๓๘ = ๗ \text{ อิงกิล เกษ ๕๒๖}$$

$$๕๒๖ \times ๔ \div ๘๓๘ = ๒ \text{ เกษ ๕๔๘}$$

$$\left. \begin{array}{lcl} \text{ฉาวย} & ๘ + ๑ = ๙ & ๙ - ๗ = ๒ \\ \text{อิงกิล} & ๗ & ๗ \\ \text{เมล็ดข้าว} & ๒ & ๒ \end{array} \right\} \begin{array}{l} ๙ - ๗ = ๒ \\ ๗ \\ ๒ \end{array} \text{เป็นชั้นฉาวยแรกจับ}$$

$$๖๖๒๒ \div ๓๖๐ = ๑๘ \text{ เศษ } ๑๔๒$$

$$๑๔๒ \times ๑๕ \div ๓๖๐ = ๕ \text{ เศษ } ๓๓๐$$

$$๓๓๐ \times ๔ \div ๓๖๐ = ๓ \text{ เศษ } ๒๔๐$$

ทนาย	๑๘ + ๑ = ๑๙	๑๙ - ๗ = ๑๒	} เป็นชั้นทนายเมื่อปล่อย
ของคดี	๕	๕	
เมล็ดข้าว	๓	๓	

จยจันทร์ควาสตามคำร่าเดิมแต่เพียงนี้

๑ ในตอนท้ายนี้จะว่าด้วยการตัดเวลาอีกคำร่าหนึ่ง ตามคำร่าของหลวงพรหมโษณ มีวิธีทำตอนท้ายต่างออกไปดังนี้

ให้ทำปุณมีกับคติณชาติที่ยังเป็นมหรนาชาติ และมหาวินาชาติอยู่นั้นให้ เป็นเวลาธรรมคา เลียบก่อน แล้วให้ทั้งคติณชาติ เอาเกณฑ์ทิวา คือ ๑๑ ชั่วโมง ๔๘ นาทีบวกเข้า ผลบวกนั้นเป็นคติณทิวา แล้วให้เอาคติณทิวาไปลบปุณมี ลัพธ์เป็นเวลาแรกจย แล้วให้เอา ปุณมีตั้ง เอาคติณทิวาบวก แล้วเอาเกณฑ์ข้อนี้คือ ๒๓ ชั่วโมง ๓๖ นาทีมาลบ ได้ ลัพธ์เป็นโมกษบริสุทธิ นัยเวลานาฬิกา เริ่มแต่ย่ำค่ำเป็นต้นไป

เมื่อได้ควมรู้เท่านี้ ก็เป็นอันทำจยจันทร์ปราศตามคำร่าเล่มนั้นได้ตลอด จะทำที่ คำนวณมาแล้วให้ดูเป็นตัวอย่าง ดังนี้

๑ คติณชาติ ๓ มหรนาชาติ กับ ๒๘ มหาวินาชาติ คิดเป็นเวลาธรรมคาได้ ๓ โมง ๒๓ นาที ๑๒ วินาที ปุณมี ๕๐ มหรนาชาติ กับ ๓๒ มหาวินาชาติ คิดเป็นเวลาธรรมคา ได้ ๒๐ ชั่วโมง ๑๒ นาที กับ ๑๔ วินาที แล้วทำลยบวกกันดังนี้

คติณชาติ	เกณฑ์ทิวา	คติณทิวา	ปุณมี	คติณทิวา	เวลาแรกจย
๑	+	๑๘	=	๑๓	๒๐ - ๑๓ = ๗
๒๓	+	๔๘	=	๑๑	๑๒ - ๑๑ = ๑
๑๒				๑๔	- ๑๒ = ๒

ปฐม		ติดทิวา			เกณฑ์ข้อคิด			เวลาปล่อย
๒๐	+	๑๓	=	๓๓	๓๓	-	๒๓	= ๑๐
๑๒	+	๑๑	=	๒๓	๒๓	-	๓๖	= ๑๓
๑๔	+	๑๒	=	๒๖	๒๖	-	๐	= ๒๖

ตำราเล่มนี้ใช้คำนวณมาตราเวลาคำนวณหาวันที่ ๕ ชั้น เศษจะคลาดกันอยู่บ้างกับตำราที่ทำขึ้น แต่ที่ทำมาในเบื้องต้นนั้นผลเป็นอย่างเดียวกันตลอดมา แต่การแก้ตำราในตอนท้ายนี้ผู้แต่งตำราหาได้แสดงเหตุผลไว้ให้ทราบไม่ ว่าได้ใช้เกณฑ์ทิวากับเกณฑ์ข้อคิดตัดเวลาแทนทินาคมและนิสาคมเพราะเหตุใด และเกณฑ์ทั้งสองอย่างนั้นเกิดมาได้อย่างไร

ข้าพเจ้าจะอธิบายไว้ตามความเห็นของข้าพเจ้าพอเป็นทางสันนิษฐาน เกณฑ์ทิวานั้นแปลว่าเป็นเวลาในวันหนึ่ง นับแต่ย่ำรุ่งไปจนค่ำ แต่ตั้งไว้ให้หย่อนอยู่ ๑๒ นาที เมื่อเอาเกณฑ์ทิวาบวกเข้ากับผลนั้น จะเป็นเวลากลางคืนไป เพราะฉะนั้นที่เอาเกณฑ์ทิวาบวกติดทิวาขึ้น ก็คือเวลากลางวันกับกลางคืนในครึ่งซีกของวงพระจันทร์บวกเข้าด้วยกัน แล้วเอาไปลบปฐม คือเวลาแต่ย่ำรุ่ง จนถึงตรงกึ่งกลางดวงจันทร์นั้น จึงเหลือเวลาแต่ย่ำค่ำไปจนขอบวงจันทร์เข้าจกกับเงามืดนั้น นับเป็นเวลาแรกจย

ครั้นถึงจะหาเวลาโมกษยวิสุทธิ เอาเกณฑ์ติดทิวาบวกกับปฐมก็แปลว่าแต่ถึงกึ่งกลางที่ดวงจันทร์เต็มดวงไปจนสว่าง แล้วเอาเกณฑ์ ๒๓ ชั่วโมง ๓๖ นาทีมาลบ ก็คือเอาเวลากลางวันแต่รุ่งไปจนค่ำเป็นเวลา ๑๑ ชั่วโมง ๔๘ นาทีออกเสีย และเวลากลางคืน ๑๑ ชั่วโมง ๔๘ นาทีออกเสีย คือเวลาที่หลังดวงจันทร์หลุดพ้นจากเงามืดนั้นไปจนสว่าง เวลาทั้งสองนี้เมื่อบวกเข้าด้วยกันก็เป็น ๒๓ ชั่วโมง ๓๖ นาที ที่เรียกว่าเกณฑ์ข้อคิด เมื่อเอามาตัดเวลาของดวงจันทร์ คือปฐมที่บวกไว้กับติดทิวานั้น ก็คงเหลือเวลาแต่ย่ำค่ำไปจนขอบวงจันทร์หลุดพ้นเงามืดเป็นโมกษยวิสุทธิ

วิธีการนี้ขอออกจะยอกย้อน เข้าใจยากกว่าวิธีที่ตัดเวลาคำนวณหาทินาคมและนิสาคม แต่อย่างไรก็ดี คงรับค่าความของตำราได้ไว้ว่า เมื่อเวลามีจันทร์คราส เวลาตอนนั้นย่อมกว่า

มัธยมกาล ๒๔ นาที คือเร็วเข้า ครั้นเมื่อมีสุริยคราส เวลามากขึ้น ๒๔ นาที คือช้าไป พงศในวิธีคำนวณสุริยคราส ประกอบกันเกิดตามวิธีการที่ทำมานั้น คือเป็นวิธีพลิกแปลงข้อความรู้เรื่องเวลา ๒๔ นาทีนั้นนักหนา ขอให้ผู้ศึกษาพิจารณาหาความจริงการปฏิบัติการที่เป็นแบบคำนวณนั้น

ตามที่กล่าวมานี้ ขอให้รู้ไว้เป็นเครื่องทดลองสอบสวนในการตัดเวลาจันทร์ปราภา เพื่อค้นหาความแน่นอนอีกแบบหนึ่ง เทียบกันกับแบบเก่า แบบใหม่จะช้าเร็วไปกว่ามัธยมเป็นประการใด และช้าเร็วกว่าความจริงเป็นประการใด ก็ให้ทำเป็นเกณฑ์ไว้ ใช้ตัดเวลาในเบื้องหน้าต่อไป เป็นการได้ช่วยกันแก้ไขทำให้เป็นประโยชน์อยู่ทุกกาลทุกสมัย.

คำนวณสุริยปราภา

วันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๔๔

ตรงกับวันจันทร์เดือน ๑๒ ขึ้น ๑ ค่ำ ปีฉลู จุลศักราช ๑๒๖๓

สุทินนับแต่วันที่ ๑๕ เมษายน ถึงวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน ได้ ๒๓๐

สมผลอาทิตย์ดังนี้

วันที่ ๙ (แรม ๑๓ ค่ำ)	ราศี ๖	องศา ๒๓	ลิปดา ๕๓
วันที่ ๑๐ (แรม ๑๔ ค่ำ)	ราศี ๖	องศา ๒๔	ลิปดา ๕๓
,, ๑๑ (ขึ้น ๑ ค่ำ)	,, ๖	,, ๒๕	,, ๕๕

สมผลจันทร์ดังนี้

วันที่ ๙ (วันเสาร์)	,, ๖	,, ๘	,, ๓๘
,, ๑๐ (อาทิตย์)	,, ๖	,, ๒๐	,, ๔๘
,, ๑๑ (จันทร์)	,, ๗	,, ๒	,, ๕๕

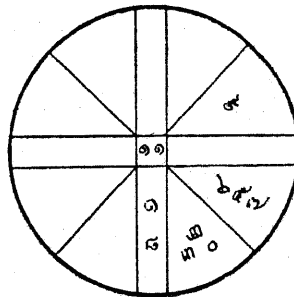
สมผลราหู

วันที่ ๑๑	,, ๖	,, ๒๐	,, ๑๗
,, ๙	ฤกษ์จันทร์ ๑๔	นาฬิกฤกษ์ ๙	ภิกิ ๑๓
			นาฬิกภิกิ ๕๓

๔๑

๑๐	๑๕	๓	๑๔	๓๙
๑๑	๑๕	๕๙	๐	๓๕

ไม้ดวงพระเคราะห์ตั้ง

หรรษณอักษิตา

๔๖๑๓๒๓

สทิน

๒๑๐

วันที่ ๙

เพียร

ราศี ๑๑

อิงศา ๑๔

ลิขภา ๔๕

๑๐

๑๑

๑๑

๒๖

๕๕

๑๑

๑๑

๐

๗

๐

เพียรวันที่ ๑๑ บอกว่าจะมีสุริยุปราคา

กิติ ๑๑ บอกว่าจะมีสุริยุปราคา

ทรวรณวงค์วันที่ ๑๑ มีดังนี้

อาทิตย์ ๒๕ x ๖๐ = ๑๕๐๐ + ๕๕ = ๑๕๕๕

๑๕๕๕ ÷ ๒๐๐ = ๗ เศษ ๑๕๕ เพิ่มลัพท์เป็น ๘

จันทร์ ๒ x ๖๐ = ๑๒๐ + ๕๕ = ๑๗๕

๑๗๕ ÷ ๒๐๐ = ๐ เศษ ๑๗๕ เพิ่มลัพท์เป็น ๑

ราหู ๒๐ x ๖๐ = ๑๒๐๐ + ๑๗ = ๑๒๑๗

๑๒๑๗ ÷ ๒๐๐ = ๖ เศษ ๑๗ เพิ่มลัพท์เป็น ๗

อาทิตย์ร่วมราหู นวงค์ ๘ กับ ๗ อยู่ชิดกัน

พระจันทร์เคียงวาศอาทิตย์ราหู นวงค์ ๑ ใกล้กัน

เมื่อตรวจดูเห็นว่าจะมีสุริยุปราคา แน่แล้ว ให้ทำคำนวณสุริยุปราคาตามตำรา
สารัมภ์ดังต่อไปนี้.

(๑) หรรษณัฏฐา $461323 +$ สุทิน $210 = 461533$

$461533 - 185288 = 276245$ เป็นอุณทิน

(๒) อุณทิน $276245 - 1 \times 511606 = 164639$

$\therefore 164639$ เป็นผลอาทิตย์

(๓) อุณทิน $276245 - 1 \times 150510032 = 215135338$

411488 (๒)

$\therefore 215135338$ เป็นผลจันทร์

(๔) อุณทิน $276245 - 1 \times 6681600 = 1815440$

80 (๒)

$\therefore 1815440$ เป็นผลอุจจ์

(๕) อุณทิน $276245 - 1 \times 31500323 = 883768$

$\therefore 883768$ เป็นผลราหู

ทำมัธยม

(๖) ผลอาทิตย์

$164639 + 12268 \div 21600 = 75$ เศษ 12425

\therefore เศษ 12425 เป็นมัธยมอาทิตย์ปฐม

(๗) มัธยมอาทิตย์ปฐม $12425 + 55 = 12480$ เป็นมัธยมอาทิตย์ทุกิย

(๘) ผลจันทร์

$215135338 + 11323 \div 21600 = 10057$ เศษ 12073

\therefore เศษ 12073 เป็นมัธยมจันทร์ปฐม

(๙) มัธยมจันทร์ปฐม $12073 + 750 = 12823$ เป็นมัธยมจันทร์ทุกิย

(๑๐) พลธำ

$$๑๘๕๒๔๔๑ + ๑๗๖๔๑ \div ๒๑๖๐๐ = ๘๖ \text{ เศษ } ๑๒๔๘๒$$

\therefore เศษ ๑๒๔๘๒ เป็นมัธยมธำ

(๑๑) มัธยมธำ $๑๒๔๘๒ + ๗ = ๑๒๔๘๙$ เป็นมัธยมธำที่

(๑๒) พลธำ $๘๘๑๖๑๔ - ๘๐๑๔ \div ๒๑๖๐๐ = ๔๐$ เศษ ๘๖๐๐

\therefore เศษ ๘๖๐๐ เป็นมัธยมธำ

(๑๓) มัธยมธำ $๘๖๐๐ + ๓ = ๘๖๐๓$ เป็นมัธยมธำที่

ทำสมผล

(๑๔) มัธยมธำที่ $๑๒๔๒๕ - ๔๖๘๐ \div ๕๔๐๐ = ๑$ โกลัง เศษ ๒๓๔๕

$๕๔๐๐ - ๒๓๔๕ = ๓๐๕๕$ เป็นปฐม

(๑๕) ปฐม $๓๐๕๕ \div ๑๐๐๐ = ๓$ เป็นขั้น เศษ ๕๕ เศษเป็นทุติย

ฉายาเท่าขั้นฐานบนลงฐาน $๑๑๘ - ๙๘ = ๒๐$

ทุติย $๕๕ \times ๒๐ \div ๑๐๐๐ = ๑$ เศษ ๑๐๐

ฉายาเท่าขั้น $๙๘ + ๑ = ๙๙$ เป็นวิเศษผล (โกลัง ๑ ต้องลบ)

มัธยมธำที่ $๑๒๔๒๕ - ๙๙ = ๑๒๓๒๖$ เป็นสมผลธำที่

(๑๖) มัธยมธำที่ $๑๒๔๘๔ - ๔๖๘๐ \div ๕๔๐๐ = ๑$ โกลัง เศษ ๒๔๐๔

$๕๔๐๐ - ๒๔๐๔ = ๒๙๙๖$ เป็นปฐม

$๒๙๙๖ \div ๑๐๐๐ = ๒$ เป็นขั้น เศษ ๙๙๖ เป็นทุติย

ฉายา $๙๘ - ๗๑ = ๒๗$

$๙๙๖ \times ๒๗ \div ๑๐๐๐ = ๒๖$ เศษ ๘๘๒

$๗๑ + ๒๖ = ๙๗$ เป็นวิเศษผล

$๑๒๔๘๔ - ๙๗ = ๑๒๓๘๗$ เป็นสมผลธำที่

(๑๗) มัธยมจันทร์ปฐุม $๑๒๐๗๓ + ๒๑๖๐๐ - ๑๒๔๔๒ \div ๕๔๐๐ = ๓$

เศษ ๔๔๔๑

$๕๔๐๐ - ๔๔๔๑ = ๔๐๙$ เป็นปฐุมฤๅ

(๑๘) ปฐุมฤๅ $๔๐๙ \div ๑๐๐๐ = ๐$ เป็นขันธ เศษ ๔๐๙

ฉายาเท่าขันธ ขันธคุนย = ๘๗

$๔๐๙ \times ๘๗ \div ๑๐๐๐ = ๓๕$ เศษ ๕๘๓

$\therefore ๓๕$ เป็นจันทร์ฤๅผล

$๑๒๐๗๓ + ๓๕ = ๑๒๑๐๘$ เป็นสมผลจันทร์ปฐุม

(๑๙) มัธยมจันทร์ทุติย มัธยมอุจจ์ทุติย

$๑๒๔๖๓ - ๑๒๔๔๙ \div ๕๔๐๐ = ๐$ เป็นโกถิง เศษ ๓๗๔

$๓๗๔ \div ๑๐๐๐ = ๐$ เศษ ๓๗๔ เศษเป็นปฐุมฤๅ

ฉายาเท่าขันธ ขันธคุนย = ๘๗

$๓๗๔ \times ๘๗ \div ๑๐๐๐ = ๓๒$ เศษ ๕๓๘

$\therefore ๓๒$ เป็นจันทร์ฤๅผล

มัธยมจันทร์ทุติย $๑๒๔๖๓ - ๓๒ = ๑๒๔๓๑$ เป็นสมผลจันทร์ทุติย

(๒๐) ทั้ง $๒๑๖๐๐ - ๙๖๐๐$ มัธยมราหุปฐุม = ๑๒๐๐๐ สมผลราหุปฐุม

(๒๑) ทั้ง $๒๑๖๐๐ - ๙๖๐๓$ มัธยมราหุทุติย = ๑๑๙๙๗ สมผลราหุทุติย

แต่ข้อ ๒๒ ไปเป็นการทำสุริยคราสโดยละเอียด

(๒๒) มัธยมอาทิตย์ทุติย $๑๒๔๔๔ - ๑๒๔๒๕$ มัธยมอาทิตย์ปฐุม = ๕๙
เป็นวิฤๅกติ

(๒๓) สมผลอาทิตย์ทุติย $๑๒๓๘๗ - ๑๒๓๖๖$ สมผลอาทิตย์ปฐุม = ๖๑
เป็นวิฤๅกตกฤๅกติ

(๒๔) มีชัยมัทธน์ทศิย ๑๒๘๖๓ - ๑๒๐๗๓ มีชัยมัทธน์ปฐม = ๗๙๐
เป็นจันทร์ฤกษ์

(๒๕) สมุสจันทร์ทศิย ๑๒๘๓๑ - ๑๒๑๐๘ สมุสจันทร์ปฐม = ๗๒๓
เป็นจันทร์ฤกษ์ฤกษ์

(๒๖) จันทร์ฤกษ์ฤกษ์ ๗๒๓ - ๖๑ วัฏจักรฤกษ์ = ๖๖๒ เป็นจันทร์

(๒๗) สมุสจันทร์ปฐม ๑๒๑๐๘ + ๒๑๖๐๐ - ๑๒๓๒๖ ส.อาทิตย์ปฐม =
๒๑๓๘๒

$$= ๒๑๓๘๒ \div ๗๒๐ = ๒๙ \text{ ปี} \text{ เศษ } ๕๐๒$$

$$๗๒๐ - ๕๐๒ = ๒๑๘ \text{ เป็นเคราะห์หั้นตกลา}$$

(๒๘) สมุสอาทิตย์ปฐม สมุสจันทร์ปฐม

$$๑๒๓๒๖ - ๑๒๑๐๘ = ๒๑๘ \text{ ปี} \text{ เศษ } ๕๐๒$$

$$๒๑๘ \div ๗๒๐ = ๐ \text{ เศษ } ๒๑๘ \text{ เศษเป็นเคราะห์หั้นตกลา}$$

(๒๙) เคราะห์หั้นตกลา ๒๑๘ $\times ๖๐ \div ๖๖๒$ วัฏจักร = ๑๙ เศษ ๕๐๒

$$๕๐๒ \times ๖๐ \div ๖๖๒ = ๔๕ \text{ เศษ } ๓๓๐$$

$\therefore ๑๙$ มหานาฬิก ๔๕ มทาวินาฬิก เป็นอมวตีสสมุส

(๓๐) อมวตีส วัฏจักรฤกษ์

$$๑๙ \times ๖๑ = ๑๑๕๙ + ๔๕ = ๑๒๐๔$$

$$๔๕ \times ๖๑ = ๒๗๔๕ \div ๖๐ = ๔๕ \text{ เศษ } ๔๕$$

$$๑๒๐๔ \div ๖๐ = ๒๐ \text{ เศษ } ๔$$

$\therefore ๒๐$ เป็นสมวัฏจักร

(๓๑) อมวตีส จันทร์ฤกษ์ฤกษ์

$$๑๙ \times ๗๒๓ = ๑๓๗๓๗ + ๕๔๒ = ๑๔๒๗๙$$

$$๔๕ \times ๗๒๓ = ๓๒๕๓๕ \div ๖๐ = ๕๔๒ \text{ เศษ } ๓๕$$

$$๑๔๒๗๙ \div ๖๐ = ๒๓๗ \text{ เศษ } ๕๙ \text{ (อีควา)}$$

\therefore ๒๓๗ เป็นสมจันทร์กุลา

(๓๒) ขมาวุธ

$$๑๙ \times ๓ = ๕๗ + ๒ = ๕๙ \div ๖๐ = ๐ \text{ เศษ } ๕๙ \text{ (อีควา)}$$

$$๔๕ \times ๓ = ๑๓๕ \div ๖๐ = ๒ \text{ เศษ } ๑๕$$

\therefore ๑ เป็นสมราหูกุลา

(๓๓) สมผลอาทิตย์ปฐุม ๑๒๓๒๖ + ๒๐ สมวิกุลา = ๑๒๓๔๖ เป็นตัก
กลารวิ

(๓๔) สมผลจันทร์ปฐุม ๑๒๑๐๘ + ๒๓๗. สมจันทร์กุลา = ๑๒๓๔๖ ตัก
กลารจันทร์

(๓๕) สมผลราหูปฐุม ๑๒๐๐๐ - ๑ สมราหูกุลา = ๑๑๙๙๙ ตักกลาราหู

(๓๖) ตักกลารวิ ๑๒๓๔๖ \div ๑๙๐๐ = ๖ เศษ ๑๕๔๖ เศษเป็นปฐุมภาคกุลา

(๓๗) อาทิตย์อยู่กุล ๓๑๒ - ๒๔๔ สมอาทิตย์ = ๖๘ เป็นเกณฑ์ลย

ปฐุมภาคกุลา ๑๕๔๖ \times ๖๘ \div ๑๙๐๐ = ๕๘ มหาวินาที เศษ ๗๒๘

๓๑๒ + ๓๒๖ + ๓๓๔ + ๓๑๒ + ๒๗๒ + ๒๔๔ = ๑๙๐๐ มีสสกะ

$$๑๙๐๐ - ๕๘ = ๑๘๔๒ \div ๖๐ = ๒๙ \text{ เศษ } ๒$$

\therefore ๒๙ มหานคราที่ ๒ มหาวินาที เป็นทินประมาณ

(๓๘) ทินประมาณ

$$๒๙ \div ๒ = ๑๔ \text{ เศษ } ๑ \times ๖๐ = ๖๐$$

$$๒ + ๖๐ = ๖๒ \div ๒ = ๓๑$$

\therefore ๑๔ มหานคราที่ ๓๑ มหาวินาที เป็นทินาณ

(๓๙) ขมาวุธ ทินาณ

$$\left. \begin{array}{l} ๑๙ - ๑๔ = ๕ \\ ๔๕ - ๓๑ = ๑๔ \end{array} \right\} \text{ ข้อข้อปรับทินมหานคราที่ เป็นเลขฐาน } ๖$$

๔๓

ฉายาเท่าชั้นนี้ฐานบน ๓๗ ฐานต่ำ ๔๓

$$๔๓ - ๓๗ = ๖ \mid ๑๔ \times ๖ = ๘๔$$

$$๘๔ \div ๖๐ = ๑ \text{ เศษ } ๒๔ \mid ๓๗ + ๑ = ๓๘ \text{ ลัมพกลา}$$

(๔๐) ลัมพกลา ๓๘ $\times ๖๐ \div ๘๐๐ = ๒$ มหานาฬิ เศษ ๖๘๐

$$๖๘๐ \times ๖๐ \div ๘๐๐ = ๕๑ \text{ มหาวินาที}$$

$\therefore ๒$ มหานาฬิ ๕๑ มหาวินาที เป็นลัมพมหานาฬิ

(๔๑) คักกลาววิ ๑๒๓๔๖ + ๓๘ ลัมพกลา = ๑๒๓๘๔ เป็นเอษฐ

$\therefore ๑๒๓๘๔$ เป็นลัมพกิตกรวิ

(๔๒) อมาวสี $\left. \begin{array}{l} ๑๙ + ๒ = ๒๒ \\ ๔๕ + ๕๑ = ๙๖ \end{array} \right\} \text{ เป็นเอษฐ}$

$\therefore ๒๒$ มหานาฬิ ๙๖ มหาวินาที เป็นลัมพกิตกรวิ

(๔๓) ลัมพมหานาฬิ $\begin{array}{l} ๒ \div ๒ = ๑ \\ ๕๑ \div ๒ = ๒๕ \text{ เศษ } ๑ \end{array}$

$\therefore ๑$ มหานาฬิ ๒๕ มหาวินาที เป็นอัทธมลัมพมหานาฬิ

(๔๔) อมาวสี $\left. \begin{array}{l} ๑๙ + ๑ = ๒๐ \\ ๔๕ + ๒๕ = ๗๐ \end{array} \right\} \text{ เป็นเอษฐ}$

$\therefore ๒๐$ มหานาฬิ ๗๐ มหาวินาที เป็นลัมพวิจยไปริ

(๔๕) ลัมพกิตกรวิ คักกลาวาหุ อุกุร

$$๑๒๓๘๔ - ๑๑๙๙๙ \div ๕๔๐๐ = ๐ \text{ เศษ } ๓๘๕ \text{ เศษเป็นภุช}$$

$$\text{ภุช } ๓๘๕ \times ๖๐ \div ๘๐๐ = ๒๙ \text{ มหานาฬิ เศษ } ๗๐๐$$

$$๗๐๐ \times ๖๐ \div ๘๐๐ = ๕๒ \text{ มหาวินาที เศษ } ๔๐๐$$

$\therefore ๒๙$ มหานาฬิ ๕๒ มหาวินาที เป็นปฐมราหุวิจย

(๔๖) ลัมพกิตกรวิ $๑๒๓๘๔ \div ๑๙๐๐ = ๖$ เศษ ๑๕๘๔ เศษเป็นทศิปภากุลา

(๔๗) ทั้ง $๑๙๐๐ - ๑๕๘๔ = ๓๑๖$ เป็นมหาวินาทีอาทิตย์โคจรอยู่

(๔๘) อาทิตยอยู่อันโตฉานราศี $๓๑๒ \times ๒๑๖ \div ๑๘๐๐ = ๓๗$ เกษ ๗๘๒
 \therefore ๓๗ เป็นมหาวินาทึ อนาคตอาทิตยโคจรอยู่

(๔๙) ลัมพรัทฌโปริ $๒๑ \times ๖๐ = ๑๒๖๐$
 $๓๐ + ๑๒๖๐ = ๑๒๙๐ - ๓๗ = ๑๒๕๓$
 $๑๒๕๓ - ๓๒๖ = ๙๒๗ - ๓๓๔ = ๕๙๓ - ๓๑๒ = ๒๘๑$
 กาไวที่ราศีกุมภ อันโตฉานราศี ๒๗๒

$๒๘๑ \times ๓๐ = ๘๔๓๐ \div ๒๗๒ = ๒๘$ องศา เกษ ๒๑๔

$๒๑๔ \times ๖๐ \div ๒๗๒ = ๔๗$ ลิปดา เกษ ๕๖

นับแต่ราศีเมษถึงราศีมังกรได้ ๑๐ ราศี

\therefore ๑๐ ราศี ๒๘ องศา ๔๗ ลิปดา เป็นสุทธิลคันฤกษะ

(๕๐) $๑๐ - ๓ = ๗$ อุตรวราศี เป็นทักษิณ
 $๗ \div ๓ = ๒$ โกลัง เกษ ๑ เกษเป็นฤกษ เกษ ๑ เขาเป็น ๙
 $๙ + ๖$ (ยกมาบวก) = ๑๕ มหานาทึ

$๒๘ \times ๑๔ = ๓๙๒ + ๑๑ = ๔๐๓ \div ๖๐ = ๖$ เกษ ๔๓

$๔๗ \times ๑๔ = ๖๕๘ \div ๖๐ = ๑๐$ เกษ ๕๘ (ธัมมา) เป็น ๑๑

\therefore ๑๕ มหานาทึ ๔๓ มหาวินาทึ เป็นทุติยราหุวิกเขป (ทักษิณ)

(๕๑) ปฐมราหุวิกเขป (อัคร) ทุติยราหุวิกเขป (ทักษิณ) ตติยราหุวิกเขป (อัคร)

$$\begin{array}{rcl} ๒๘ & - & ๑๕ \\ ๕๒ & - & ๔๓ \\ \hline & & ๙ \end{array} \quad \begin{array}{rcl} & & = \\ & & = \end{array} \quad \begin{array}{rcl} & & ๑๓ \\ & & ๙ \end{array}$$

(๕๒) เกณฑรทักษิณ อัคร ทักษิณ

$$\begin{array}{rcl} ๑๓ & - & ๑๓ \\ ๔๔ & - & ๙ \\ \hline & & ๓๕ \end{array} \quad \begin{array}{rcl} & & = \\ & & = \end{array} \quad \begin{array}{rcl} & & ๐ \\ & & ๓๕ \end{array} \quad \left. \begin{array}{l} \\ \\ \end{array} \right\} \text{เป็นสุทธิลวิกเขป}$$

(๕๓) โกลัง ๓๑×๖๑ วิภักตฤกษ $\div ๕๙ = ๓๒$ มหานาทึ เกษ ๓

$๓ \times ๖๐ \div ๕๙ = ๓$ มหานาทึ เกษ ๓

\therefore ๓๒ มหานาทึ ๓ มหาวินาทึ เป็นรวิพิมพ์

(๕๔) ๓๑×๗๒๓ จันทรภูกตฤกทิ $\div ๗๙๐ = ๒๘$ มหานาฑี เศษ ๒๙๓
 $๒๙๓ \times ๖๐ \div ๗๙๐$ จันทรภูกตฤกทิ = ๒๒ มหาวินาฑี เศษ ๒๐๐
 $\therefore ๒๘$ มหานาฑี ๒๒ มหาวินาฑี เป็นจันทรพิมพ์

(๕๕) $๒๘ \times ๕ = ๑๔๐ + ๑ = ๑๔๑ \div ๒ = ๗๐$ มหานาฑี เศษ ๑
 $๒๒ \times ๕ = ๑๑๐ \div ๖๐ = ๑$ เศษ ๕๐
 เศษ $๑ \times ๖๐ + ๕๐$ เศษ $๑๑๐ \div ๒ = ๕๕$ มหาวินาฑี
 $\therefore ๗๐$ มหานาฑี ๕๕ มหาวินาฑี เป็นราหุพิมพ์

(๕๖) รวีพิมพ์ จันทรพิมพ์ —
 $๓๒ + ๒๘ = ๖๐ \div ๒ = ๓๐$
 $๓ + ๒๒ = ๒๕ \div ๒ = ๑๒$ เศษ ๑
 $\therefore ๓๐$ มหานาฑี ๑๒ มหาวินาฑี เป็นมานยกายจู่

(๕๗) มานยกายจู่ สุธิวิวิกเขป ทวาราสถางคูลี

$$๓๐ - ๐ = ๒๙$$

$$๑๒ - ๓๕ = ๔๗$$

(๕๘) รวีพิมพ์ ทวาราสถางคูลี กีนไม้สั้น

$$๓๒ - ๒๙ = ๓$$

$$๓ - ๔๗ = ๑๖$$

(๕๙) เกณทร สุธิวิวิกเขป กำลังจันทร

$$๓๒ - ๐ = ๓๑$$

$$๐ - ๓๕ = ๒๕$$

$$๓๑ - ๑ = ๓๐ - ๒ = ๒๘ - ๓ = ๒๕ - ๖ = ๑๙ - ๘ = ๑๑ - ๑๑ = ๐$$

ลบได้เศษ ๐ เขาเศษฐานวินาฑีมาตั้ง

$$๒๕ \div ๑๑ = ๒$$
 มหาวินาฑี เศษ ๓

นับฉายาที่ลบได้ ๖ หัอง เป็น ๖ มหานาฑี

$\therefore ๖$ มหานาฑี ๒ มหาวินาฑี เป็นสถิตยค์ทวาร

(๖๐) สถิตยฺยาตร์

$$๖ \div ๒ = ๓$$

$$๒ \div ๒ = ๑$$

∴ ๓ มหานคราที่ ๑ มหาวินาที่ เป็นสถิตยฺยาตร์คราส

ตามที่ยกคำนวณมาแล้วในข้อ ๓๙ เป็นเหตุ

(๖๑) ไม่มีตัวอย่างเพราะเป็นศกแต่ที่คำนวณนี้เป็นเหตุ

(๖๒) ลัมพวิทกไประ สถิตยฺยาตร์ มัธยมประเวสกาล

$$๒๑ - ๓ = ๑๘$$

$$๑๐ - ๑ = ๙$$

มัธยมโมกษกาล

$$๒๑ + ๓ = ๒๔$$

$$๑๐ + ๑ = ๑๑$$

(๖๓) มัธยมประเวสกาล ทินาม สุตทประเวสกาล

$$๑๘ - ๑๔ = ๓$$

$$๙ - ๓๑ = ๓๘$$

(๖๔) มัธยมโมกษกาล ทินาม สุตทโมกษกาล

$$๒๔ - ๑๔ = ๑๐$$

$$๑๑ - ๓๑ = ๔๐$$

(๖๕) ถ้าจะทำที่คราส ให้ตั้งเวลาปล่อย เอาเวลาแรกขัลย แล้วเอา ๒ หาร
ลัพท์นั้น ให้นำเอาไป เอาไปบวกกับเวลาแรกขัลย เป็นเวลาถึงคราส
เวียนกลับคราส (แบบเก่าไม่มีเขียนเดิมไว้)

จบสุริยปราคาตามตำราเดิมแต่เพียงนี้

๑ ในทันทีกล่าวด้วยการชักเวลา สวิยปราดา ตามกำหนดของหลวงพระหมโยธิ ที่ใช้ทำกับตำรานั้นต่อไป เพื่อให้รู้ไว้เป็นเครื่องวินิจฉัย ในตำราเล่มนั้น ทำให้ใช้พิจารณา ชักเวลาตามตำรานั้นไม่ เมื่อได้คำนวณหาจนรู้ผลมัธยมประเวศกาลและโมกษการแล้ว ให้ใช้เกณฑ์ ๑๔๔๐๐๐ สทางค์ ขวดยกับมัธยมประเวศกาล ลัพธ์เป็นเวลาแรกขัย ถ้าใช้ เกณฑ์นี้ขวดยกับมัธยมโมกษกาล ลัพธ์เป็นเวลาปล่อย และนับเวลาเริ่มต้นแต่ย่างเป็น ต้นไป เกณฑ์ ๑๔๔๐๐๐ สทางค์นี้ ถ้าเอาเวลา ๑ นาทีเท่ากับ ๖๐๐๐ สทางค์ไปหาขุ แล้ว จะได้ลัพธ์ ๒๔ นาที ก็เท่ากับ ๑ มหานครนั้นเอง เป็นผลออกกันที่ของตำรา ที่ต่างกันอยู่เท่านี้

พิเคราะห์ดูจะเห็นว่าตำราเก่าจะเร็วไป จึงเพิ่มเวลาขึ้นอีก ๑ มหานคร แต่เกณฑ์ อันนี้ผู้เรียบเรียงตำราไม่ได้แสดงเหตุผลไว้ให้ประจักษ์ การที่นำมากล่าวไว้ในที่นี้ เพื่อให้ ผู้ศึกษาได้ใช้เป็นเครื่องสอยสวนกับตำราเล่มนี้ เป็นทางที่จะให้เกิดปริชาต่อไป เพราะการ ชักเวลาในคัมภีร์สารมภ์นี้ ท่านกล่าวเป็นแต่มัธยมกาล ใครชักเวลาจากมัธยมกาลได้ ตรงความจริงก็เป็นผู้ มีข้อสงสัยมาก จึงเป็นของหวงแหนยิ่งนัก ข้าพเจ้าเข้าใจว่า การที่ผิดกันนี้ เพราะตำรานั้นเป็นของเก่า การใช้มาศฉายาและทินาณนิสาณกัถิ ก็ใช้ ตามของเก่าที่กำหนดไว้ว่า เมื่ออาทิตย์โคจรถึงราศีเมษ กลางวันกลางคืนจะมีเวลาเท่า กันนั้น แต่ความจริงที่รู้กันในบัดนี้ว่า ได้เลื่อนถอยหลังไปอยู่ที่ราศีมีน และยังจะถอย หลังไปอีกบประมาณ ๕๐ ปีลยาศา หลายปีเข้าก็คลาดเคลื่อนไปมากกว่านั้นอีก เพราะฉะนั้นก็ จำเป็นที่จะต้องแก้หลักคำนวณมาศฉายาและพินาที่ทำเลียใหม่ เพื่อให้ทินาณและนิสาณ ที่นำมาใช้ชักเวลาในตำราสารมภ์นี้ ถูกต้องตรงกับความเป็นจริง

การแก้ตำรานี้ มิใช่เป็นของทำได้ง่าย ผู้ทำต้องเปลืองเวลาและอายุไปมาก เพราะ ตำราเป็นของกลางใช้กันทั้งประเทศ นักปราชญ์ในทางโหราศาสตร์จะต้องมีความเห็นสอดคล้องต้องกัน จึงจะตราเป็นตำราขึ้นได้ ขอให้แต่การแก้ไข อธิกสุรทินที่ทำกันในทวีป ยุโรป ยังต้องใช้เวลาจนถึง ๑๘๖๐ ปี จึงได้ตราเป็นระเบียบที่ใช้กันอยู่บัดนี้ได้ เมื่อ คริสต์ศักราช ๑๕๘๒ เป็นต้นมา

เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าหวังว่าเมื่อมีผู้ศึกษาคำราสารมัญนี้อยู่ต่อไปแล้ว ความเคลื่อนไหวคล่องตัวที่มีอยู่เล็กน้อย ก็คงจะต้องมีผู้ช่วยกันแก้ไขให้ถูกต้องถ่วงถ่วงต่อไปในเบื้องหน้า เหมือนอย่างที่เขาแก้เกณฑ์อธิกสุรทินที่ทำมาแล้วฉะนั้น

อนึ่งในท้ายคำราเล่มนั้น ข้าพเจ้าขอชี้แจงให้ทราบว่า คำราสารมัญนีของหลวงพรหมโยธี (อุ่มหี) นั้น ได้พิมพ์ขึ้นไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐ (ร.ศ. ๑๒๖) แต่ครั้งยังมีบรรดาศักดิ์เป็นขุนอินทรปราสาท คำราเล่มนั้นเรียบเรียงเป็นแบบอย่างอักษรย่อ แทนชื่อที่โหวแต่ก่อน ได้บัญญัติไว้ พวกโหวเก่า ๆ ว่าดูยากจึงไม่ได้ใช้กัน คงใช้ตามคำราเดิม คำราเล่มนั้นจึงไม่ได้พิมพ์ขึ้นอีก อาศัยเหตุนี้ข้าพเจ้าจึงได้เขียนคำราสารมัญนีตามคำราเดิม แต่คำราเดิมเป็นของย่อ ได้เขียนใหม่ให้ข้อความพิศดาร ใช้มาตราเวลาตามที่เข้าใจกันในปัจจุบันนี้ เพื่อให้อ่านเข้าใจง่าย และได้ทำคำนวณแบบตัวอย่างไว้ให้ดูด้วย แบบตัวอย่างนั้นได้ทำสอบกับคำราของหลวงพรหมโยธีไปโดยลำดับ เพราะฉะนั้นวันที่ทำจันทร์ปราศและสุริยปราศเป็นตัวอย่าง จึงเป็นวันเดียวกันกับคำราเล่มนั้น เมื่อทำสอบกันดูแล้ว ก็ถูกต้องกันเกือบตลอด ต่างกันแต่ในตอนท้ายซึ่งได้กล่าวมาแล้วในการตัดเวลานั้น ถ้าผู้ใดมีคำราเล่มนั้นอยู่ในเวลานี้ ได้นำเอามาสอบกับคำรานี้แล้ว จะได้ความรู้ความเห็นวิธีการแก้ไขของผู้แต่งคำราเล่มนั้น เพราะคำราเล่มนั้นไม่ได้ตัดทอนของเก่าอย่างใด เมื่อคำราเล่มนั้นต่างกับคำราเล่มน้อยอย่างใดก็จะรู้ได้ว่าเป็นส่วนที่แก้ไขเปลี่ยนแปลงใหม่ของคำราเล่มนั้น

คำราเล่มนั้นเป็นของพระเทวโลก ข้าพเจ้าได้ตั้งใจเรียบเรียงใหม่ ให้มีถ้อยคำชัดเจนไม่ให้เคลือบคลุมไปได้หลายทาง และทั้งได้วางหัวข้อไว้เป็นลำดับให้ตรงกับหัวข้อในการอุทธรณ์โดยตลอด เพื่อเป็นการสะดวกแก่ผู้เรียบเรียง และได้ค้นหาเครื่องอุปกรณ์แก้ไขมาเรียบเรียงเพิ่มเติมไว้ให้เป็นการสะดวกแก่ผู้ศึกษาอีกหลายอย่าง ส่วนใดที่โหวได้แก้ไขใช้ใหม่ ก็ได้หมายเหตุไว้ให้ทราบทุกแห่ง

หวังว่าเมื่อท่านทั้งหลายได้เรียนรู้จากคำราเล่มนั้นแล้ว ก็คงจะได้สนใจโมทนาในส่วนประโยชน์ที่ท่านได้รับจากคำรานี้ และทั้งจะได้เป็นกำลังสำคัญในการที่จะค้นคว้าหา

ความรู้ในทางโหราศาสตร์สืบต่อไปในเบื้องหน้าด้วย ขอผลที่ข้าพเจ้าได้กระทำตำราขึ้นเป็น
ประโยชน์แก่ท่านทั้งหลายด้วยเถิด

อนึ่ง ศัพท์ซึ่งสกฤตที่ใช้ในตำราเล่มนี้ จะมีความหมายอย่างไร ข้าพเจ้าก็ได้เขียน
ไว้ให้ดูด้วยดังนี้

กล เส้นสะกิดแห่งดวงจันทร์ หรือนาฬิกแห่งองค์

กลท หนทาง

กุล ทางร่วม

กลาย สถานที่

คค ไปหรือเคลื่อนที่ไป

คิตถ (คัรถ) ตั้งอยู่

ปรสธ ทางเบื้องหลัง

ปานี (ปนี) เส้นคำ เส้นศูนย์กลางแห่งวงกลมที่แบ่งออกเป็นสองส่วนเอาแต่
ส่วนหนึ่งที่เรียกตามตำราเลขว่า เส้นรัศมี

ไยตร สันหน้า หรือมุม ท่ามกลางก็ว่า

พิมพ์ แขนง, รูป

ภาค ส่วนแห่งเวลา

ภุช กิน คือเงาเคลื่อนที่ไปข้างหน้าเรียกภุช ถ้าเงาเดินถอยหลัง เอาตรงที่องค์
ถอยหลังอยู่นั้นเป็นภุช ไม่เอาจำนวนองค์ที่ถอยมาเป็นภุช

ภกคภุกติ การกิน

ภิตท ภาคหรือส่วน

ภุ ที่หรือส่วนที่ค้องการ ที่เห็นแจ้ง

มุช หน้า ทางเบื้องหน้า

มานยภาษฐ มานย อันเป็นที่กำหนด ภาษฐจำกัดเวลา

วิ, วระ เคลื่อนที่ไป

ลัมพ ลำน้ำ โกล อยู่ข้างหลัง
 ลัมพก ภาค ปริเลท การตั้งไคฉาก
 วัณ การขยายออก หรือแบ่งออก
 วิกเขป การรวมทวน การเข้าจับถือ
 สม เสมอกัน เท่ากัน
 หันต วย ท่วน
 เขษฐเอษ ไป หรือเข้าหาในทางครึ่งหลัง

๑ เรวีศาลประพันธ์คำตรึง
 ให้ง่ายแก่ผู้ทำ
 ดูหนึ่งว่าครุณา
 แก่ศิษย์มิได้ซ้ำ
 ๑ ตามที่เราแต่งแล้ว
 งบประมาณผลอัน
 ความชั่วและโมหันธ์
 แลท่านก็เรียนไว้
 สวรรณ์
 ทิวหน้า
 แนบออก
 สุกสันกระแสดความ
 ครอบครัน
 เลิศไชร
 ขอบ่ามี แสร
 ึงไคยระโยชน์เทอญ ฯ